

SPANNING

ROOD BEGROOT

ROOD BEGROOT

Wim Sonneveld zong ooit 'Poen, poen, poen, poen, de een zegt geld, de ander money, maar wij zeggen poen'. Politici praten niet over 'poen', maar geld laat de wereld wel draaien, om een ander liedje te citeren. Wil je politiek iets betekenen dan moet je nadenken over geld. Hoe wordt het verdiend en wat kun je ermee? Omdat de regering onlangs de Miljoenennota publiceerde en de SP haar tegenbegroting, gaat deze Spanning groten-deels over geld en begrotingen.

'De SP bestuurt', schreven we in de vorige Spanning. Dat doen we echter slechts op lokaal niveau. Landelijk mochten we in 2006 namelijk niet mee doen. Of we besturen of niet, een socialistische partij houdt zich bezig met de manier waarop de zittende bestuurders het gemeenschapsgeld beheren. Hoeveel geld er waar vandaan wordt gehaald, en hoeveel geld waaraan wordt uitgegeven. Hét moment om daar extra aandacht aan te schenken, is rond de derde dinsdag in september. Op die dag spreekt de koningin de troonrede uit en presenteert de Minister van financiën de Miljoenennota.

De Miljoenennota is de rijksbegroting voor het komende jaar. Hoe gaat de staat belasting heffen en waaraan gaat ze dat geld uitgegeven. Het is daarbij natuurlijk niet anders dan in het dagelijks leven van gewone stervelingen. De vergelijking tussen de staatsbegroting en het huishoudboekje van een gezin ligt voor de hand. Ze komt zelfs tot uitdrukking in het woord economie, dat uit het Grieks stamt en 'regeling van het huis' (oikos nomos) betekent. Je kunt niet meer uitgeven dan je hebt of je moet schulden maken. Ook moet je prioriteiten stellen. Waaraan wil je je geld uitgeven. Tegenwoordig praten economen over alles mee en voor sommige politici is hun oordeel zelfs het belangrijkste wat er is. Voor

socialisten geldt dat niet. Die kijken vooral of de begroting in overeenstemming is met hun kernwaarden: menselijke waardigheid, de gelijkwaardigheid van mensen en de solidariteit tussen mensen. Dat is voor de socialisten van de SP de maatlat die ze langs de begroting leggen. Bevorderen of benadelen de maatregelen van Balkenende en Bos onze idealen of niet.

Ronald van Raak interviewde SP-kamerlid Ewout Irrgang over het avontuur van het maken van een tegenbegroting. Een begroting die meer in overeenstemming is met de socialistische idealen, maar ook financieel gezond. Een kort overzicht van de belangrijkste punten uit zijn tegenbegroting staat na het interview. In enkele gemeenten beheert een SP-wethouder de financiën. Zoals Nijmegen. In een gesprek met Peter Lucassen komt aan de orde hoe moeilijk, maar tegelijk succesvol het kan zijn om als socialist de portemonnee te beheren. Geert Reuten laat zien dat de huidige regering een riskant spel speelt. Niet alleen voeren Bos en Balkenende een onsolidair beleid, maar dat beleid is ook financieel niet solide.

Naast de staatsbegroting was ook het buitenland in het nieuws. Is Iran nu wel of niet een atoombom aan het maken en hoe moeten we de ontwikkelingen in Bolivia interpreteren. Karel Koster schrijft over het eerste, en Ewout Irrgang en Riekje Camara analyseren de gebeurtenissen in het land van Morales.

Tiny Kox en Nico Schouten sluiten deze aflevering af. Tiny vergelijkt de tekst van het Communistisch Manifest met Heel de Mens, de Kernvisie van de SP. Voor de oudste van de twee heeft hij wel respect, maar zijn voorkeur gaat uit naar de modernste tekst. Nico Schouten bespreekt in een column de niet verrassende reacties op zijn rapport over de aanbestedingen in het openbaar vervoer.

INHOUD

- 3 HET AVONTUUR VAN DE TEGENBEGROTING**
- 6 DE TEGENBEGROTING: SP INVESTEERT IN KOOPKRACHT**
- 9 WETHOUDER FINANCIËN PETER LUCASSEN OVER ROOD BEGROTEN**
- 12 HOUDT BOS STAND IN EEN HEVIGE RECESSIE?**
- 14 DE BOLIVIAANSE REVOLUTIE**
- 17 HET IRAANSE NUCLEAIRE PROGRAMMA IN DE BEELDVORMING**
- 21 HET RIJKE ROOIE LEVEN**
- 24 COLUMN**

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Vijverhofstraat 65
3032 SC Rotterdam
T (010) 243 55 40
F (010) 243 55 67
E administratie@sp.nl

Redactieadres

Vijverhofstraat 65
2032 SC Rotterdam
T (010) 243 55 35
F (010) 243 55 66
E spanning@sp.nl

Redactie

Diederik Olders
Sjaak van der Velden (Hoofdredacteur)

Redactieraad

Hans van Heijningen
Tiny Kox

Ronald van Raak
Arjan Vliegenthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz
Vormgeving

Robert de Klerk
Antoni Gracia

Gonnie Sluijs

Illustraties

Len Munnik

Foto cover

Ger Loeffen / Hollandse Hoogte

“DE POLITIEK IS IN DE GREEP VAN EEN ACHTERHAALD ECONOMISCH MODEL”

HET AVONTUUR VAN DE TEGENBEGROTING

Tekst: Ronald van Raak Foto: Bas Stoffelsen

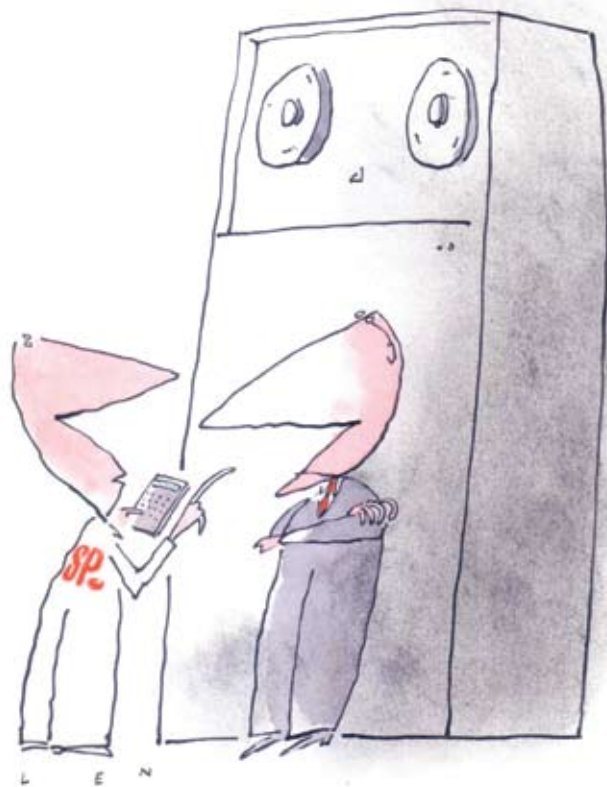
Ewout Irrgang is financieel woordvoerder van de SP in de Tweede Kamer. Hij presenteerde dit jaar zijn vierde tegenbegroting. Ronald van Raak interviewde hem over de confrontatie van politieke idealen met de financiële werkelijkheid, de beperkingen van economische modellen en de strijd met het Centraal Planbureau.

Op het Ministerie van Financiën hebben honderden ambtenaren het hele jaar gewerkt aan de begroting van de regering. Jij hebt tijdens het reces met enkele medewerkers een tegenbegroting gemaakt voor de SP. Is dat wel een eerlijke strijd?

“Nee, bepaald niet! We hebben niet alleen veel minder medewerkers, maar ook veel minder informatie. Een tegenbegroting is een alternatief voor de kabinetsbegroting, maar tijdens het opstellen weet je nog niet hoe die er precies uit komt te zien. Je bent erg afhankelijk van informatie die uitlekt, maar die is niet volledig. Net als de regering laten we onze tegenbegroting doorrekenen door het Centraal Planbureau. Dan krijg je soms vertrouwelijke informatie, waar ik dus ook nu niets over kan vertellen. Wel gelijk is dat we allebei moeten onderhandelen. Minister Wouter Bos met de ministers en ik met de Kamerleden van de SP.”

Dat klinkt avontuurlijk, hoe pak je zoiets aan?

“We beginnen met de plannen die de SP heeft voor nieuwe inkomsten en besparingen. Dan vragen we de Tweede Kamerleden naar hun plannen voor het komende jaar en hoe ze die willen betalen. Dan blijft meestal nog een flink financieel gat over! Ik overleg vervolgens met de woordvoerders hoe we die gaten kunnen vullen. Op deze manier wordt de tegenbegroting steeds aangepast. Daarnaast moeten we onze tegenbegroting ook telkens bijstellen voor de kabinetsplannen die uitlekken. Wordt bijvoorbeeld de btw nu wel of niet verhoogd? Dat scheelt

1,4 miljard euro. Of 2 miljard euro, het precieze bedrag is ook niet helemaal duidelijk. Wat doet het kabinet met de kinderopvang? Dat is tijdens het opstellen van de tegenbegroting allemaal moeilijk te achterhalen.”

Er blijft een gat bestaan tussen onze politieke idealen en de financiële werkelijkheid. Hoe maak je de uiteindelijke keuzes?

“We hebben heel enthousiaste Kamerleden, die willen het liefst in één jaar het hele verkiezingsprogramma uitvoeren. Je moet altijd teruggaan naar de essentie, wat is een tegenbegroting? Het verkiezingsprogramma geldt in principe voor vier jaar. Een tegenbegroting is ons

“ZET TWEE ECONOMEN IN EEN KAMER EN JE HEBT DRIE MENINGEN”

alternatief voor één jaar. Het gaat er in ieder geval om dat het volgend jaar beter wordt, vergeleken met de kabinetsbegroting. Alle slechte plannen van de regering moeten er uit. Maar je kunt in een tegenbegroting niet alles wat in het verleden verkeerd is gegaan terugdraaien. En we willen natuurlijk een stap zetten in het uitvoeren van ons verkiezingsprogramma. Het is ook in onze fractie een kwestie van onderhandelen. De fractievoorzitter en ik doen uiteindelijk een voorstel, de fractie kan ons te allen tijde terugroepen.”

De SP maakte de eerste tegenbegroting in 2004. Waarom ben je daarmee begonnen? Wat heb je in de afgelopen vier jaar geleerd?

“We wilden laten zien dat we het echt beter kunnen dan de regering. En dat we een degelijke partij zijn, met voorstellen die haalbaar en betaalbaar zijn. Ieder Tweede Kamerlid kan tijdens de begrotingsbehandeling van zijn of haar ministerie laten zien dat we goede alternatieven hebben. Je moet ambitieus zijn, maar je ook realiseren dat het maar voor één jaar is. We hebben als SP soms de neiging om te denken dat het véél beter moet, en dat het anders niet de moeite is om iets voor te stellen. Je kunt het vergelijken met een mammoettanker. Als je de koers een paar graden bijstelt, kom je uiteindelijk in een heel andere haven aan.”

Bijna alle oppositiepartijen laten hun tegenbegroting tegenwoordig doorrekenen door het Centraal Planbureau. Jij hebt in het verleden nogal wat kritiek gehad op deze nationale rekenmeesters.

“Om te beginnen doet het Centraal Planbureau (CPB) maar een beperkte doorrekening van de tegenbegroting. Het bekijkt alleen of de bedragen in onze tegenbegroting kloppen. Het berekent niet meer de macro-economische effecten van onze begroting, zoals de koopkrachteffec-

ten, de gevolgen voor de werkloosheid en voor de economische groei. Daar zeggen ze geen tijd meer voor te hebben. Dat doen ze voor de plannen van de regering wél. Het CPB is minder bereid werk voor ons te verrichten dan voor de regering. Dat maakt de vergelijking van de gevolgen van de begroting moeilijker.

Het belangrijkste bezwaar tegen de rekenmodellen van het Centraal Planbureau is dat je soms wel de kosten krijgt gepresenteerd, maar niet de baten. Zij nemen wel de kosten op van uitgaven in de publieke sector, doordat er meer belasting moet worden betaald, maar dat geldt niet voor de opbrengsten van deze investeringen. Neem bijvoorbeeld het onderwijs. Als je bezuinigt op onderwijs, is dat positief voor de begroting. En als je investeert in onderwijs, is dat negatief. Terwijl investeringen in onderwijs heel goed zijn voor de economie! Het CPB beroept zich op het feit dat het moeilijk is om te kwantificeren wat die inkomsten zijn. De modellen van het CPB zijn ongunstig voor een partij als de SP, die veel wil investeren in de publieke sector.”

Het Centraal Planbureau heeft dus veel invloed op de politieke discussies over de begroting?

“Ja, héél veel. Té veel denk ik. Er is geen enkel land in Europa waar een vergelijkbaar instituut zoveel invloed heeft op die discussie. De waarheid van het Centraal Planbureau wordt te veel als een absolute waarheid aangenomen. Zet twee economen in een kamer en je hebt drie meningen. Wat het CPB zegt, is niet onomstotelijk waar. Het Centraal Planbureau hanteert neoklassieke modellen. Dit is op dit moment de dominante theorie in de economische wetenschap. Maar er is ook een groeiende tegenstroom. De neoklassieke modellen gaan uit van het rationeel handelende individu. In de psychologie noemt men dit een achterhaald negentiende-eeuws mensbeeld. Het grote voordeel als je uitgaat van een

rationeel handelende mens is dat je ons gedrag gemakkelijk kunt kwantificeren in modellen. Als je dit mensbeeld loslaat en meer recht wilt doen aan de werkelijkheid, dan is het veel moeilijker om rekenmodellen te maken. Uitgewerkte alternatieven zijn er nog niet. De politiek is in de greep van een achterhaald economisch model.”

In het verleden heb je ook wel eens conflicten gehad met het Centraal Planbureau over de interpretatie van cijfers.

“Soms accepteert het Centraal Planbureau voorstellen om geld te besparen niet, omdat dit volgens hen niet zou kunnen. Bijvoorbeeld besparen op marktwerking in de zorg. Zij geloven hier niet in. Agnes Kant heeft echter concrete voorstellen gedaan hoe je honderden miljoenen euro kunt besparen op de bureaucratie rondom de diagnosebehandelcombinaties (DBC's). Dat hebben we met het CPB op een andere manier opgelost, waar we allebei mee konden leven. Voor de rest is het ook een beetje het geheim van de smid.

Wat meer concurrentie voor het Centraal Planbureau zou goed zijn. Maar er is geen alternatief. Er is geen ander bureau dat genoeg specialistische kennis in huis heeft om de tegenbegroting en al de effecten daarvan voor de koopkracht, de werkloosheid en de economische ontwikkeling te berekenen. Het CPB werkt nauw samen met de regering, maar ik heb ze er nooit op kunnen betrappen dat ze iets deden wat in strijd is met hun onafhankelijk-

heid. Het is in hun eigen belang om onafhankelijk te zijn. Bovendien zal de SP ook ooit in de regering komen!”

Hebben we met onze tegenbegrotingen ook successen gehaald?

“Direct niet zo veel. Indirect wel degelijk. Het is voor een oppositiepartij heel moeilijk om de kabinetsbegroting te veranderen. Je ziet wel vaak dat voorstellen van ons op de langere termijn worden overgenomen. Bijvoorbeeld ons voorstel om het eigenwoningforfait voor heel dure woningen te verhogen. Dat gaat het kabinet nu eindelijk aanpakken. Het gaat hier om een ingewikkeld financieel verhaal, maar wel om een voorstel dat heel direct de allerhoogste inkomens raakt.”

Ben je niet bang dat door al die doorrekeningen de politieke discussie alleen nog gaat over de cijfers achter de komma, en niet meer over de vraag wat we willen met het onderwijs, de zorg of de politie?

“Dat ligt aan de politici zélf. In essentie is een tegenbegroting politiek. Je maakt hierin politieke keuzes. Coalitiepartijen hebben er belang bij om het debat te technocratiseren tot een miljoentje voor deze partij hier en een miljoentje voor die partij daar. Je ziet de laatste jaren wel dat het belang van de doorrekeningen van het Centraal Planbureau afneemt. Misschien omdat nu bijna iedere partij haar tegenbegroting laat doorrekenen. Een jaar of tien geleden was de macht van het CPB groter.”

advertentie

Mede door de politiek van privatisering en vermarkting en verzelfstandiging heeft de overheid zich teruggetrokken van de publieke zaak. En tegelijk een 'ieder-voor-zich'-mentaliteit bevordert, waardoor de betrokkenheid van mensen met hun omgeving ook steeds minder wordt.

Dit rapport pleit ervoor de buurt als buitenkans aan te grijpen om de publieke sector op de menselijke maat te organiseren en zo mensen te betrekken. Door te kiezen voor de schaal van de buurt, de publieke zaak op de managers te heroveren en leven in de buurt te brengen. Voorbeelden en voorstellen maken concreet hoe dit werkt voor onder andere zorg, veiligheid, onderwijs en werk in de buurt.

Agnes Kant, Diederik Olders
& Jan Marijnissen,
De buurt, de schaal van de toekomst

Deze publicatie van het wetenschappelijk bureau is via de online SP-Shop te bestellen

www.sp.nl/service/goederen/shop.php

DE TEGENBEGROTING: SP INVESTEERT IN KOOPKRACHT

Tekst: Ewout Irgang Foto: Sjors Provoost / Flickr.com

Met Prinsjesdag, de derde dinsdag in september, presenteert het kabinet zijn begroting voor volgend jaar. De SP komt tegelijkertijd met haar alternatief in de vorm van een tegenbegroting. Deze tegenbegroting bestaat uit een kleine honderd wijzigingen van de SP op de Miljoenennota. Daarmee maakt de SP duidelijk andere keuzes dan het kabinet.

Door de sterke stijging van de olie- en benzineprijzen en de stijging van de voedselprijzen, hebben steeds meer mensen moeite om rond te komen. Daarom wil de SP met deze tegenbegroting vooral de koopkracht van de mensen met een laag inkomen of een middeninkomen verbeteren. We laten zien dat met het maken van andere keuzes de burger er volgend jaar op vooruit kan gaan. Het terugdraaien

van de geplande btw-verhoging door het kabinet is een goede eerste stap, maar er is meer dat anders kan en anders moet. Naast de koopkracht investeert de SP ook in de belangrijkste pijlers van de publieke sector: de zorg, het onderwijs en de sociale zekerheid.

GEEN 'MACRO-ECONOMISCHE ANALYSE' MEER

Het Centraal Plan Bureau (CPB) rekt al jaren tegenbegrotingen van oppositiepartijen die dat willen door. Daarbij wordt gekeken of de bedragen die partijen hebben opgenomen voor verschillende maatregelen realistisch zijn en kloppen. Het CPB berekende daarbij ook met behulp van verschillende modellen de effecten op de economische groei, werkloosheid, en de inflatie. Ook werd gekeken naar de effecten op de koopkracht van verschillende

inkomensgroepen. Deze effecten worden ieder jaar ook voor de Miljoenennota berekend in de zogenaamde 'Macro Economische Verkenning'. Iedere vier jaar berekent het CPB voor de verkiezingsprogramma's dezelfde effecten voor politieke partijen die dat willen. Sinds vorig jaar is het CPB bij tegenbegrotingen alleen nog maar bereid de opgenomen bedragen te controleren, de zogenaamde 'budgettaire toets'. De 'macro-economische analyse' (inclusief koopkrachteffecten) wil het CPB niet meer maken. De SP heeft daar tegen geprotesteerd omdat we vinden dat het CPB dezelfde diensten moet bieden aan de oppositie als aan de coalitie.

SOLIDAIR ZORGSTELSEL

Op verzoek van de SP was het CPB deze zomer wel bereid om een belangrijk onderdeel van onze

tegenbegroting volledig door te rekenen. Dat zijn onze plannen om de premieheffing van het zorgstelsel ingrijpend te veranderen. In die plannen worden de zorgtoeslag en het eigen risico afgeschaft. Door de zorgtoeslag af te schaffen wordt ruim vijf miljoen Nederlanders het aanvragen van een zorgtoeslag bespaard en kan ook de geplaagde Belastingdienst ontlast worden. Het eigen risico verdwijnt omdat dat ingaat tegen het solidariteitsprincipe. Door een eigen risico dat door zieken wordt betaald, kunnen de premies voor de gezonde mensen namelijk lager blijven. Wij vinden het onrechtvaardig dat mensen die ziek zijn betalen voor mensen die gezond zijn. Tegelijkertijd verlagen we de torenhoge ziektekostenpremie van 1089 euro per jaar naar een solidaire ziektekostenpremie van 400 euro per jaar. In de plaats daarvan komt een inkomensafhankelijke premie van 4,75%. Om mensen met lage inkomens te ontzien wordt over de eerste 16.443 euro bruto inkomen geen premie geheven. Volgens het CPB zijn de koopkrachteffecten voor de lagere en middeninkomens positief. Ruim de helft van de huishoudens, onder wie werkende mensen, uitkeringsgerechtigden en 65-plussers, heeft baat bij dit SP-voorstel.

Naast deze voorstellen doen we in onze alternatieve begroting nog meer voorstellen voor de zorg. De buitengewone uitgavenregeling wordt bijvoorbeeld behouden. Deze aftrek is bedoeld om mensen fiscaal tegemoet te komen door hun hoge ziektekosten aftrekbaar te laten zijn. Vooral voor mensen met lage inkomens is het gebruik hiervan belangrijk als zij veel ziektekosten hebben. Dat is geen misbruik zoals het kabinet stelt.

KINDEROPVANG BETAALBAAR

Het kabinet bezuinigt flink op de kinderopvang. De SP vindt dat de kinderopvang voor iedereen betaalbaar moet blijven. Voor de huishoudens die een inkomen genieten tot twee keer modaal wordt de kinderopvangtoeslag daarom niet verlaagd.

GELD VOOR LERAREN EN STUDENTEN

We investeren flink in de toekomst, want we verbeteren de arbeidsvoorwaarden voor de leraren zodat er voldoende leraren en voldoende gemotiveerde leraren kunnen worden aangenomen om jongeren een goede opleiding te verschaffen. Daarnaast krijgen studenten uit een gezin met een laag inkomen een hogere aanvullende beurs zodat zij een studie kunnen betalen.

GRATIS OV VOOR 65+ EN 12-

Omdat het openbaar vervoer een waardig en goed substituut moet worden voor de auto, komt de SP met een geheel nieuw plan voor het verbeteren van het openbaar vervoer. Het openbaar vervoer wordt gratis voor iedereen boven de 65 en beneden de 12. Daarnaast krijgen de studenten op het mbo een ov-jaarkaart. Op trein- en buskaartjes wordt 10 procent korting gegeven en er worden middelen vrijgemaakt voor nieuwe vormen van openbaar vervoer. De automobilist wordt ook niet vergeten, want er komt een tegemoetkoming in de motorrijtuigenbelasting vanwege de stijgende brandstofprijzen.

KOOPKRACHT

De rode draad in deze tegenbegroting is het investeren in de koopkracht. Daarom gaan de minimumlonen en uitkeringen extra omhoog

met 1,25 procent. Verder krijgen gemeenten meer mogelijkheden om de armoede te bestrijden en wordt de schuldhulpverlening in de gemeenten verbeterd. Voor het wegwerken van wachtlijsten voor mensen met een schuldenprobleem komt meer geld beschikbaar.

DE STERKSTE SCHOUDERS

We zoeken de middelen voor al deze investeringen door te besparen waar dat kan en van mensen met de hoogste inkomens en het bedrijfsleven een hogere bijdrage te vragen. De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen. In de tegenbegroting wordt de hypotheekrenteaf trek afgetopt. Het spreken over deze aftrek is al taboe, maar als er één regeling is die vooral de hogere inkomens rijker maakt dan is het wel deze aftrek. Ook de minder bekende maar eveneens kostbare pensioenpremieaftrek wordt afgetopt voor de hoogste inkomens. De zogenaamde 30 procentregeling die voor buitenlandse werknemers is bedoeld, wordt afgetopt op 70.000 euro. Volgens bedrijven zijn deze 'expats' moeilijk te vinden en daarom kunnen de expats 30 procent van hun bruto inkomsten als een onkostenvergoeding aanmerken waardoor over dit gedeelte van hun inkomen geen belasting hoeft te worden betaald.

HEFFING OP OVERWINSTEN

Het bedrijfsleven gaat niet minder maar meer belasting betalen. De verlaging van de winstbelasting naar 25,5 procent uit 2006 wordt ongedaan gemaakt. De winstbelasting komt daardoor uit op 29,6 procent. Daarnaast willen we de megawinsten op gaswinning van Shell en Esso aanpakken. Door de gestegen prijzen groeien de gasbaten voor de overheid, maar ook de miljardenwinsten van deze oliemaatschappijen. De olie en het gas in de Nederlandse bodem is van ons allemaal en niet van Shell en Esso. Daarom pleiten wij voor een speciale heffing op de oliemaatschappijen om de overwinsten te belasten en toe te laten komen aan de Nederlandse bevolking.

BEZUINIGEN OP OFFENSIEF WAPENTUIG

De overheid kan zelf ook besparen. Vorig jaar zijn de uitgaven aan het

Hoe is de alternatieve begroting opgebouwd?

De tegenbegroting bestaat uit drie delen. Allereerst uit extra investeringen op terreinen waar de SP vindt dat meer geld nodig is. Daarnaast stellen we ook een groot aantal besparingen voor omdat een euro maar een keer kan worden uitgegeven. Het laatste deel betreft maatregelen die betrekking hebben op ons stelsel van belastingen, heffingen en premies. Die maatregelen kunnen gunstig zijn voor de portemonnee van de burger. Maar ook het omgekeerde is mogelijk omdat belastingen nu eenmaal ook bedoeld zijn om te zorgen voor voldoende inkomsten om overheidsuitgaven te betalen.

inhuren van externen gestegen tot een bedrag van bijna 1,2 miljard euro. Dit is bijna een verdubbeling ten opzichte van het jaar 2006. De SP wil hierop fors besparen door elk ministerie een maximumbudget op te leggen. Het grootste bedrag wordt bespaard door de ambities van defensie terug te brengen. Er moet minder worden uitgegeven aan duur wapentuig dat alleen geschikt is voor het soort offensieve oorlogen waar

Nederland toch niet aan mee zou moeten doen. Daarnaast moeten de kosten van de Nederlandse missie in Uruzgan beter in kaart worden gebracht, zodat we er niet achteraf achter komen dat ze weer een stuk hoger zijn uitgevallen.

De bovenstaande impressie van de tegenbegroting betreft slechts een deel van de maatregelen. De volledige tegenbegroting met alle in detail

beschreven maatregelen kun je vinden op www.sp.nl. Met deze tegenbegroting laat de SP zien dat met andere keuzes voor een linkse politiek de koopkracht van mensen met een laag of middeninkomen fors kan worden verbeterd, terwijl tegelijkertijd ook in de publieke sector wordt geïnvesteerd.

INKOMSTEN EN UITGAVEN VAN DE RIJKSOVERHEID IN 2009

INKOMSTEN	in miljarden euro	in procenten	UITGAVEN	in miljarden euro	in procenten
Accijns	11,0	5,6	Buitenlandse Zaken/ EU/ Ontwikkelingshulp	9,9	5,5
Milieubelasting	4,6	2,3	Aflossing schuld	14,9	8,3
Motorrijtuigenbelasting +BMP	7,0	3,6	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	25,2	14,1
Rechtsverkeer (overdracht, assurantie)	6,0	3,1	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	1,2	0,7
Btw	46,0	23,4	Defensie	8,5	4,8
Loon- en inkomsten- belasting	48,1	24,5	Verkeer en Waterstaat	8,8	4,9
Dividend, vennootschaps- belasting	22,2	11,3	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	35,1	19,6
Overige belastingen	6,9	3,5	Gemeente- en Provinciefonds	18,7	10,5
Aardgasbaten	14,1	7,2	Justitie	5,7	3,2
Overige inkomsten	30,5	15,5	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	14,6	8,2
			Infrastructuur	10,2	5,7
			Wonen, wijken, integratie	4,9	2,7
			Diverse	21,3	11,9
Totaal	196,4			179,0	

Bron: De Volkskrant 17-09-2008

“WIJ MAKEN ECHT HET VERSCHIL”

WETHOUDER FINANCIËN PETER LUCASSEN OVER ROOD BEGROTEN

Tekst: Sjaak van der Velden

Omdat de SP buiten de regering is gehouden, is zelf financieel beleid maken in Den Haag niet aan de orde. Heel anders is dat in een aantal gemeenten met SP-colleges. In Hilversum, Wijk bij Duurstede, Boxmeer, Eindhoven en Oss is de wethouder financiën een SP'er. In Nijmegen ook en daar beheert Peter Lucassen de gemeentelijke portemonnee. Spanning sprak met hem over aanbestedingen, achterzakken van ambtenaren en een schone begroting.

Kan een socialist die deze portefeuille beheert nog wel iets van zijn idealen verwezenlijken?

“Ik durf te stellen dat wij echt het verschil maken voor de bewoners van onze stad. Als wethouder financiën ben je namelijk meer dan een procesbewaker. Ook het bewaren van de huishoudportemonnee van een gemeente is politiek werk omdat je samen met de andere SP-wethouder, maar natuurlijk ook met de gemeenteraadsfractie, de financiële ruimte zoekt om je doelen te verwezenlijken. Wij vinden bijvoorbeeld dat de openbare ruimte goed moet worden onderhouden en dat er goede voorzieningen in de wijken moeten zijn. We zoeken daar dan dus ook het geld voor binnen de gemeentebegroting.”

Maak je dan een 'ideale' begroting zoals Ewout Irrgang in de Kamer doet?

“Nee, dat gaat op gemeentelijk niveau heel anders, zeker als je zelf in het college zit. In de politieke strijd rond het vormen van een collegeprogramma hebben we daarover onderhandeld met de andere partijen, PvdA en Groen-Links. Uit die discussie is een coalitieakkoord voortgekomen: Bruggen bouwen aan de Waal. Samen met de economische partners willen we werken aan een sociale stad, waarin mensen samen leven en niet met de rug naar elkaar staan. In het coalitieakkoord hebben we een groot deel van de speerpunten uit ons verkiezingsprogramma kunnen opnemen.

Er is trouwens een groot verschil tussen de begroting van een gemeente en die van het Rijk. Landelijk kan men besluiten om een tekort te accepteren, maar wij als gemeente maken een begroting waarbij in principe de inkomsten en uitgaven gelijk zijn. Jaarlijks kan er wel eens

Peter Lucassen is geboren op 17 augustus 1953 in Alverna, een dorpje naast Wijchen onder de rook van Nijmegen. Peter behaalde zijn diploma Gymnasium A op het Nijmeegse Dominicus College en ging daarna psychologie studeren aan de Nijmeegse universiteit. In 1976 werd hij lid van de SP naar aanleiding van de Vietnam-acties en werkte mee aan diverse andere acties. In 1986 kwam Peter in het afdelingsbestuur en kwam in 1988 in de gemeenteraad, waar hij zich met name bezig hield met de volkshuisvesting. Peter heeft vanaf 1979 gewerkt bij het ITS (Instituut voor Toegepast Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek). Hier begon hij als student-assistent en onderzoeker. In 1987 werd Peter hoofd van de afdeling Automatisering en in 2002 hoofd van de afdeling Data. Dit is hij maar kort geweest, want in april 2002 werd Peter wethouder voor de SP met als taken Financiën, Organisatie en Stadsbedrijven. Ook is Peter verantwoordelijk voor de gemeentelijke website, die de afgelopen jaren sterk verbeterd is. Peter is getrouwd met Marja, heeft een zoon en een dochter en woont in Meijhorst.

een beperkt tekort of een overschot zijn, maar in het meerjarenperspectief van 2009 tot en met 2012 moet de begroting sluitend zijn. Als we dat niet doen, worden we door de provincie op de vingers getikt.

Veel van onze inkomsten zijn afkomstig van de landelijke overheid, zoals de ongeveer 180 miljoen van het Gemeentefonds die we van het Rijk jaarlijks krijgen. Daar hebben wij geen zeggenschap over, omdat er vaste verdeelsleutels voor zijn als inwoneraantal, bebouwingsdichtheid enzovoort. Wat we als college wel kunnen bepalen zijn de lokale belastingen. Daarover voer je dan een politieke strijd, maar daaraan zijn ook wel grenzen gebonden. Een gemeente kan niet onbeperkt de OZB of de leges verhogen. We hebben nu zelfs binnen het college een discussie over de vraag of we de inkomsten – in dit geval de OZB – willen indexeren (aanpassen aan de inflatie – red.) Wij zeggen samen met GroenLinks ja, maar de PvdA is tegen. Daar tegen zijn klinkt aardig, maar de kosten waar wij als gemeente mee te maken krijgen gaan natuurlijk wel omhoog. Als wij niet indexeren zullen de werknemers van de gemeente niet zeggen dat ze dit jaar geen inkomensstijging willen – en terecht. Om onze plannen uit te voeren moeten de inkomsten dus wel meestijgen met de inflatie.”

Je noemt de werknemers, de ambtenaren. Hoe is de samenwerking met het ambtenarenapparaat?

“Toen ik in 2002 wethouder werd, bekeek men mij wel een beetje als een vreemde eend in de bijt. Wat zou die SP'er voor iemand zijn? Ze waren misschien wel bang dat ik een soort pretpakketten wilde realiseren, ook al omdat ik helemaal geen financiële achtergrond heb. Al vrij snel bleek hun angst ongegrond. Er zaten namelijk nogal wat lijken in de kast, zoals het ontbreken van een gezonde financiële reserve. Dat was het eerste wat ik toen op orde heb gemaakt. Je moet met een ‘schone begroting’

werken, een goede basis hebben en vervolgens zorgen dat het ‘huishoudboekje’ op orde is, dat wil zeggen inkomsten en uitgaven moeten in evenwicht zijn. Toen bleek dat een wethouder van de SP heel degelijk wil werken, was het verder goed samenwerken met het ambtenarenapparaat. Wat ze nog wel eens doen is informatie achterhouden. Dat doen ze dan niet uit wantrouwen naar mij toe, maar omdat het blijkbaar in de aard van het beestje – zeker van ambtenaren financiën – zit om heel voorzichtig te zijn. Vanuit die voorzichtigheid willen ze onderhandelingsruimte in de achterzak hebben. En dan blijkt er ineens toch nog ergens ruimte te zijn die ze niet hadden verteld. Ik vind dat het bestuur en deze wethouder alle informatie op tafel moet hebben om met die informatie verantwoorde keuzes te maken. Die informatie hoort niet thuis in de achterzak van de ambtenaren. Daar let ik dus extra op.”

Dat klinkt allemaal heel mooi, maar er waren vast problemen – dan denk ik aan de Novio-affaire. Wat was daar aan de hand?

“Dat werd inderdaad een echte affaire, waarbij dit voorjaar nog een motie van wantrouwen tegen mij is ingediend en er zelfs soms aan mijn integriteit werd getwijfeld. Dat was geen prettige tijd, maar volgens mij zijn we daar als SP goed mee omgegaan. Novio, het stadsvervoerbedrijf in Nijmegen, is in 1997 verzelfstandigd. Dat leverde voor ons in 2002, toen we in het college aantraden, een erfenis op waar we helemaal niet blij mee waren. Als SP vinden we dat een dergelijke voorziening in gemeenschapshanden moet zijn en blijven. Vanuit Europa en de landelijke politiek is echter bepaald dat ook dit soort bedrijven de markt op moet. Het openbaar vervoer dat door bedrijven als Novio wordt gereden zou uiteindelijk openbaar moeten worden aanbesteed. Het bekende verhaal van de privatisering en aanbestedingen. Het was ons wel duidelijk dat Novio als klein bedrijf de

Foto: Tannematica / Flickr.com

Novio

Sinds 1911 verzorgde de Gemeente Tram Nijmegen (GTN) het openbaar vervoer in Nijmegen. Begin 1950 besloot de gemeente over te stappen op een combinatie van trolleybussen voor drukke lijnen en dieselbussen voor minder drukke lijnen. Vanaf 1952 reden deze trolleybussen en de laatste tram verdween in 1955.

Het gemeentevervoer fuseerde met de reinigings- en ontsmettingsdienst tot de Centrale Vervoersdienst (CVD). In 1997 werd de CVD opgesplitst. Het gemeentevervoer werd verzelfstandigd tot Novio, afgeleid van de Romeinse naam voor Nijmegen, Noviomagus en de reinigings- en ontsmettingsdienst werd verzelfstandigd tot Dienst Afvalstoffen en Reiniging (DAR). Alle aandelen van Novio gingen naar de gemeente Nijmegen.

Op 29 december 2006 verkocht de gemeente Novio aan Connexion. Connexion is eigendom van de Nederlandse staat (33,33%) en een samenwerkingsverband van het Franse Transdev en de Bank Nederlandse Gemeenten (66,67%).

Bron: wikipedia.org

GROEI VAN DE SP IN NIJMEGEN

	SP-Raadsleden van de in totaal 39 zetels	Wethouders
1974	2	
1978	2	
1982	3	
1986	2	
1990	2	
1994	4	
1998	6	
2002	6	2
2006	7	2

aanbesteding zou gaan verliezen van grote bedrijven als Connexxion of Arriva. Wat moet je dan doen? Toch proberen die concessie binnen te halen met het aanzienlijke risico dat het bedrijf het verliest tegen de ‘grote jongens’ en helemaal niets meer voor Nijmegen zou kunnen betekenen?

Wij hebben er toen voor gekozen, als college maar ook met steun van de SP-fractie en de andere fracties in de gemeenteraad, om Novio dan maar helemaal in de verkoop te doen. Dan konden we bij de koopvoorwaarden bedingen dat de belangen van het personeel veilig zouden worden gesteld. Dat is wel gelukt, het personeel heeft een baangarantie voor drie jaar gekregen en het bedrijf blijft gevestigd in de stad.

Het blijft natuurlijk wel een tweede keus voor ons. Als SP hadden we liever het bedrijf in gemeentehanden gehouden en als gemeentelijke dienst of overheidsbedrijf gerund, maar het was vechten tegen de bierkaai. Je kunt wel gelijk hebben, maar dat is nog iets anders dan gelijk krijgen. Speel je het spel niet mee, dan sta je voor altijd aan de kant.”

Werd daarom je integriteit aan de orde gesteld?

“Nee, dat ging om het feit dat Novio minder heeft opgeleverd dan na de eerste bieding verwacht. Eerst was de HTM uit Den Haag in de race om Novio te kopen. Zij hadden ook een aantrekkelijk eerste bod gedaan, maar na een boekenonderzoek zag dit bedrijf ervan af. Omdat Novio als zelfstandig bedrijf en in afwachting van de eerste aanbesteding niet meer alles op één kaart wilde zetten, had het een 50 procent-deelname genomen in SVN (Stadsvervoer Nederland) dat in Oost-Utrecht opereert. Later werd dit percentage nog hoger. Dit aandeel bleek echter vooral verliesgevend, net als gekochte taxiconcessies. Binnen enkele jaren verdwenen zo 12 miljoen euro aan gemeenschapsgeld. We hebben de directie wel ontslagen, maar het kwaad was toen natuurlijk al geschied. Toen Connexxion in plaats van de HTM het bedrijf wilde kopen, moesten die verliezen verrekend worden. De opbrengst viel daardoor 15 miljoen

euro lager uit. Heel vervelend allemaal. De reden waarom we moesten verkopen – namelijk niet gemangeld willen worden door de marktwerking – werd al bewaarheid tijdens het verkoopproces.”

Dat leverde zeker wel slapeloze nachten op?

“Slapeloze nachten niet, omdat wij als SP’ers vonden dat ons verhaal klopte. Dat de oppositie dan probeert om je beentje te lichten, dat hoort erbij. We hebben eruit gehaald wat mogelijk was, en de schuld voor het hele systeem van aanbestedingen en privatiseringen ligt niet bij ons. Daar hebben we juist altijd tegen gevochten.

Iets dergelijks geldt ook bij de uitvoering van de Wmo. Die had nooit bij de gemeenten terecht mogen komen. Ook daar geldt dat het systeem van aanbestedingen door ons niet goed kan worden uitgevoerd. De beloofde kwaliteit kunnen we alleen maar achteraf controleren. Het is bijna niet als aanbestedingscriterium hard te maken en natuurlijk zeggen al die bedrijven dat ze het beste van het beste zullen leveren. De mensen die deze mindere kwaliteit over de vloer krijgen, zijn er echter de dupe van. Het blijft ontzettend lastig om daar op dit moment wat aan te doen.”

Als ik het zo hoor, gaat er wel een hoop mis.

“Dat lijkt misschien zo, maar dat valt gelukkig wel mee. Uit onderzoek blijkt dat 65 procent van de bevolking vertrouwen heeft in het college, dat was in 2005 nog 61 procent. Blijkbaar doen we volgens de bevolking goede dingen, en daar gaat het ons uiteraard om, wat de bevolking van ons beleid vindt. Ze vinden dat de wijken er beter bij liggen, dat de voorzieningen beter op orde zijn dan jaren geleden.. Het zal de mensen waarschijnlijk een zorg zijn of de financiën goed op orde zijn, als die straattegels maar vlak liggen en ze veilig over straat kunnen. Dat laatste gaat ook de goede kant op, want uit hetzelfde onderzoek blijkt iets minder dan 27 procent zich in de eigen buurt wel eens onveilig te voelen. Dat is veel, ruim een op de vier mensen. In 2001 ging het echter nog om 33 procent, een op de drie. Mede dankzij ons collegebeleid en de inbreng van de SP daarin, wordt Nijmegen een steeds prettiger stad om te leven. Daar doe je het als socialistische wethouder voor. Okay, je hebt te maken met regelgeving uit Brussel en Den Haag waar je niets aan kunt doen. Maar waar je wel iets aan kunt doen daar moet je het ook doen.

Mijn portefeuille is daarin een heel belangrijke, want op financiën verdeel je het geld en veel van onze doelstellingen zijn afhankelijk van dat geld. Zo kun je als wethouder lokaal wel degelijk het verschil maken.”

HOUDT BOS STAND IN EEN HEVIGE RECESSIE?

VAN DE 'ZALM-NORM' NAAR DE 'BOS-NORM'

Tekst: Geert Reuten (Eerste Kamerlid voor de SP en universitair hoofddocent economie aan de Universiteit van Amsterdam)

In zijn eerste Miljoenennota (september 2007) presenteerde Minister van Financiën Bos regels voor de inkomsten en uitgaven van de overheid. In de huidige Miljoenennota (september 2008) zien we daarvan de weerslag. Deze begrotingsregels werken prima in een hoogconjunctuur en ook in een 'matige' recessie, maar niet in een hevige recessie. Helaas, want – gedreven door de financiële crisis – stevenen we daarop af. Voor 2009, en misschien ook 2010, is er ruimte in de begrotingsregels. Maar wat als Bos-Balkenende tegen 2010 aan de hand van hun regels op de economische rem gaan trappen? Welke erfenis laten ze dan na – bijvoorbeeld aan een kabinet met de SP?

De begrotingsregels zijn gebaseerd op een zogenaamd 'trendmatige begrotingspolitiek' – zo heet het in het jargon van de specialisten in overheidsfinanciën. De regels van Bos ('de Bos-norm') zijn een variant op de regels die zijn voorganger Minister Zalm hanteerde ('Zalm-norm'). Wat zijn de voor- of nadelen van de regels van Bos?

WAT IS 'TRENDMATIGE BEGROTINGSPOLITIEK'?

Als het er met onze inkomsten goed voorstaat, dan hebben mensen de neiging om ook meer uit te geven; vallen de inkomsten tegen, dan proberen we minder uit te geven. Meestal doen mensen het op individueel niveau nu eenmaal zo. Maar voor de overheid – die met het totaal van haar uitgaven en ontvangsten een grote invloed op de economie heeft – is dit niet verstandig. Het is beter als de overheid zowel in de hoogconjunctuur als in de laagconjunctuur wat tegengas geeft.

Staan de belastingtarieven eenmaal vast, dan zullen de inkomsten van de overheid uit belastingen in een hoogconjunctuur automatisch oplopen. Stel dat de belasting- en premietarieven gemiddeld 40 procent zijn (in feite zijn ze lager), dan zal een stijging van het nationale inkomen van 600 naar 630 miljard euro 'automatisch' een belasting- en premiestijging van 240 naar 252 miljard euro opleveren. Het omgekeerde geldt bij een daling. Deze beweging wordt nog versterkt doordat bij extra inkomensgroei er extra mensen in een hogere belastingtariefgroep zullen vallen; bij groeivertraging vallen er juist weer meer mensen in een lagere tariefgroep. Bij een trendmatige begrotingspolitiek geldt de

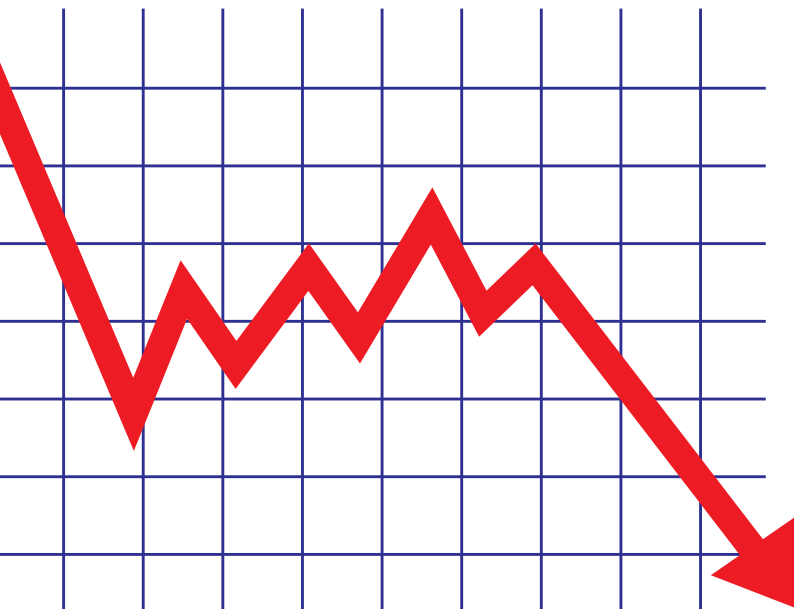
regel dat de overheid binnen een afgesproken periode niet gaat sleutelen aan de belastingtarieven – tenminste niet in reactie op conjunctuurveranderingen. De belasting- en premie-inkomsten worden zo als een 'automatisch' gegeven beschouwd. Ze golven 'automatisch' mee met de op- en neergaande conjunctuurbeweging. Dit is dus niet zo lastig: niets doen.

Wat lastiger zijn de regels voor de uitgaven. In de eenvoudigste versie is het uitgangspunt een verwachte gemiddelde groei over een bepaalde periode (ook trendmatige groei genoemd). Stel dat dit gemiddelde 2 procent per jaar is. Als de overheid dan niets wil veranderen in de verhouding tussen de collectieve sector en de private sector van de economie, dan zouden de overheidsuitgaven eveneens met 2 procent moeten stijgen. Het idee is dat de overheid dan de omvang van de uitgaven niet laat meebewegen met de nu eens bovengemiddelde groei in een jaar (bijvoorbeeld 3 procent) en dan weer benedengemiddelde groei (bijvoorbeeld 1 procent), maar dat ze de groei van de uitgaven van jaar op jaar stabiel op 2 procent houdt.

In het eenvoudigste geval wil de overheid haar begroting gemiddeld dus 'glad' laten lopen. Het saldo van inkomsten en uitgaven (het begrotingssaldo) is dan gemiddeld nul. Bij een gemiddeld belastingtarief van 40 procent zullen de gemiddelde overheidsuitgaven dan ook op 40 procent van het nationale inkomen staan (de 'niet-belastingmiddelen' – zoals aardgasbaten en boetes – even buiten beschouwing latend). De omvang van de (bruto) overheidsschuld zal dan gelijk blijven.

DE ZALM-NORM

De 'uitvinder' van de trendmatig begrotingspolitiek in Nederland was Zijlstra (in de jaren 1960 minister van Financiën en Minister-president, later directeur van De Nederlandsche Bank). Minister Zalm (opsteller van de begrotingen van 1996-2007), wilde met zijn variant van de trendmatige begrotingspolitiek – naar verluidt – vooral de ministersploeg in toom houden. Hij wilde de collectieve sector verkleinen en wilde dus verhinderen dat ministers hem – als minister van Financiën – in een hoogconjunctuur steeds weer zouden vragen om extra budgetten. Anders dan wel verondersteld wordt, deed Zalm nauwelijks iets aan de belastingen en premies. Hij eindigde in 2007 met een vrijwel even hoge belasting- en premiedruk (belasting en premies als percentage van het bruto binnenlands product, het BBP) als die waarmee hij in

1996 begon. Het BBP is bij benadering gelijk aan het bruto nationaal inkomen – de som van alle inkomens plus de inkomsten uit afschrijvingen; in 2009 is 1 procent BBP ongeveer gelijk aan 6,2 miljard euro. In zijn variant van de trendmatige begrotingspolitiek (de Zalm-norm) ging Zalm uit van een zogenaamde ‘conservatieve’ schatting van de trendmatige groei, en daarop werden de gemiddelde uitgaven afgestemd. Stel dat de trendmatige groei van het nationaal inkomen in feite 2 procent is. Als je nu desondanks de groei begroot op slechts 1 procent, en vervolgens de uitgaven gemiddeld met deze 1 procent laat toenemen, dan hou je – bij een gemiddelde groei van de belastinginkomsten met 2 procent – in een reeks van jaren het verschil over tussen de ‘conservatieve’ 1 procent groei van de uitgaven en de 2 procent groei van de inkomsten (belastingen en premies). Voorts had Zalm nog aanvullende regels voor eventuele extra meevallers (de feitelijke groei komt nóg hoger uit) of tegenvallers (de feitelijke inkomsten komen lager uit) die er per saldo op gericht waren het totaal van de uitgaven te beknotten.

DE BOS-NORM

Ook Minister Bos voert een trendmatige begrotingspolitiek. Maar anders dan Zalm gaat hij uit van een realistische groei. Het Centraal Planbureau (zeg maar de rekenmeesters voor de regering) schatte deze groei bij de aanvang van het kabinet Balkenende-Bos op gemiddeld 2 procent per jaar. Omdat Bos de staatsschuld wil verminderen – en daartoe moeten de uitgaven minder snel groeien dan de inkomsten – stelde hij de aan de ministersploeg toegestane uitgavenstijging voor 2008-2011 (kabinetsperiode) lager vast dan de geschatte gemiddelde (trendmatige) inkomsten per jaar. Tot zover is er niets mis met de Bos-norm.

RARITEIT

Het doel van een trendmatige begrotingspolitiek is om de economie tijdens de op- en neergaande conjunctuur-

beweging wat te stabiliseren door de overheidsuitgaven stabiel te houden – zoals gezegd, de inkomsten wiegen mee met de op- en neergang. Heel goed. Maar zowel Zalm als Bos hebben een rare kronkel in hun normen ingebouwd. Deze komen neer op het volgende. Ze zeggen eigenlijk, ‘alles goed en wel zo’n stabilisatie, maar als het echt gaat stormen in de economie dan doen we niet meer mee. Als in een hevige recessie de staatsinkomsten fors gaan dalen – de staat heeft dan tekorten op de begroting – dan gaan we maatregelen nemen.’ ‘Ombuigingen’ heten die in Haags jargon: tóch snijden in de collectieve voorzieningen en/of tóch de belastingtarieven verhogen. Dit is absurd. Het resultaat zal zijn dat de overheid de economie destabiliseert – verder in het dal brengt – juist als stabilisatie het hardste nodig is!

Bij de Zalm-norm lag het ombuigingspunt (ook ‘signaalwaarde’ genoemd) bij een overheidstekort van 2½ procent van het BBP. Aan het eind van de recessie van 2001-2003 voerde Zalm zo’n ombuiging door, waardoor Nederland later uit het recessiedal kwam dan nodig was geweest. Maar Bos wil zelfs al eerder op de rem trappen. In de Miljoenennota staat: “afgesproken is dat het kabinet extra maatregelen neemt als het saldo op de begroting in de buurt komt van een tekort van 2 procent van het BBP”. Dan wordt er gekort op de uitgaven, en zo zal de recessie worden versterkt. Bos weet dat, en hij weet dat de afspraak derhalve economische logica ontbeert – hij liet het de Eerste Kamer vorig jaar weten – maar hij kon deze rare afspraak kennelijk niet uit het coalitieakkoord met Balkenende houden.

Voor deze rariteit beroept Bos zich (en Zalm deed het eerder) op normen die ons door ‘Brussel’ zijn opgelegd (EMU-regels). Maar dat is bezijden de waarheid en de Brusselse praktijk. De Brusselse regels vergen pas aanpassingen bij -3 procent en ook dan is er nog een tijd ruimte. Een ruimte waar landen zoals Frankrijk en Duitsland in een vorige recessie gebruik van maakten. Zeer verstandig.

NARE ERFENIS VOOR KABINET MET SP?

Hoe ernstig is dit? Qua staatsfinanciën staat de Nederlandse economie er nog steeds goed voor. En met een begrotingsoverschot in 2008 van +1,3 procent BBP lijken we nog ver verwijderd van het ‘ombuigingspunt’ van -2 procent BBP (daar zit zo’n 20 miljard euro tussen). Bos toont zich in de huidige Miljoenennota dan ook optimistisch. Bos rekent in zijn optimisme voor de jaren 2009 tot 2011 nog op aanzienlijke stijgingen van de belastinginkomsten. Maar zoals eerdere recessies aantoonde, kan een terugval in de belastinginkomsten hard toeslaan als de recessie eenmaal inzet (in 2003 dempten de belastinginkomsten nog matig, maar in 1995 vielen ze aanzienlijk terug: -8,8%). De door de huidige financiële crisis aangewakkerde recessie zou ook wel eens van lange duur kunnen zijn. Het is niet onaannemelijk dat we het ombuigingspunt van Bos-Balkenende dan in 2010 bereiken. De recessie gaat zich dan uitstrekken tot het aantreden van een volgend kabinet. Is dat een kabinet met de SP dan mogen we mee het puin gaan ruimen. Dat is jammer, maar we zijn ook dáár klaar voor.

DE BOLIVIAANSE REVOLUTIE

Tekst: Ewout Irrgang en Riekje Camara

Foto: Alain Bachellier / Flickr.com

Begin augustus bezochten SP-Kamerlid Ewout Irrgang en fractiemedewerkster Riekje Camara Bolivia. Zij waren onder andere waarnemer bij het referendum op 10 augustus over de toekomst van de linkse president Morales. Voor Spanning doen zij verslag van de politieke situatie in Bolivia.

In 2005 koos Bolivia met 53 procent van de stemmen haar eerste inheemse president, Evo Morales, een Aymara-Indiaan. Afgelopen zomer had het Boliviaanse volk de kans om zich uit te spreken over zijn functioneren en had het de mogelijkheid om hem naar huis te sturen. In een zogenaamd terugroep-referendum – referendum revocatorio – dat door Morales was uitgeroepen, konden de Bolivianen zich op 10 augustus ook uitspreken vóór of tegen vice-president García Linera en de prefecten van de negen departementen van het land: Beni, Chuquisaca, Cochabamba, La Paz, Oruro, Pando, Potosí, Santa Cruz en Tarija. In totaal kon de bevolking dus tweemaal haar stem uitbrengen: voor of tegen de president en de vice-president en voor of tegen de prefect van het betreffende departement.

INDRUKWEKKEND RESULTAAT

Morales won het referendum met een overtuigende meerderheid; ruim 67 procent van de bevolking wil met hem verder. Een indrukwekkend resultaat voor een regeringsleider die ruim twee jaar aan de macht is. Ook zijn belangrijkste politieke opposenten in de regio's Santa Cruz (Rubén Costas), Tarija (Mario Cossío) en Beni (Ernesto Suárez) wonnen fors. Opmerkelijk in dit verband is echter dat Morales niet alleen landelijk, maar ook in zes van de negen departementen een meerderheid behaalde en in één departement – Tarija – net aan verloor (49,83 procent). Ook won Morales in nagenoeg alle afzonderlijke departementen fors meer stemmen dan in 2005. Dus ook in de opstandige regio's van de oppositie. Een van de verklaringen hiervoor wordt gezocht in het feit dat de mensen in 2005 de keuze hadden tussen meerdere kandidaten, terwijl het nu een kwestie was van voor of tegen. Het tekent echter de sterk verdeelde en gepolitiseerde situatie in Bolivia.

VIVIR BIEN - GOED LEVEN

De Boliviaanse bevolking bestaat voor 55 procent uit inheemse bevolking (Indianen), 15 procent blanken (afstammelingen van de Spaanse kolonistoren) en 30 procent mestiezen (een mix van deze twee). Na Haïti is Bolivia het armste land van Latijns-Amerika. Zestig procent van de negen miljoen tellende bevolking leeft onder de armoedegrens van twee dollar per dag. Het gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking bedraagt 4.000 dollar per jaar. Het land wordt echter gekenmerkt door een enorme ongelijkheid: in Bolivia ontvangt de rijkste 10 procent van de bevolking ruim 47 procent van de inkomsten en de armste 10 procent krijgt slechts 0,3 procent, bijna 160 keer minder (bron: CIA World Fact Book). De inheemse bevolking verdient minder dan de helft van wat de niet-inheemse bevolking verdient en krijgt 40 procent minder scholing. 50.000 families bezitten bijna 90 procent van de productieve grond. Geografisch loopt de scheidslijn tussen de grondstofarme hooglanden in het westen en de grondstofrijke laaglanden in het oosten met onder andere gas en olie en goede landbouwgronden.

Eén van de speerpunten van Morales' beleid is een einde te maken aan deze enorme maatschappelijke ongelijkheid en vooral de economische en politieke uitsluiting van het grootste deel van de inheemse bevolking. Sinds juni 2006 beschikt Bolivia over haar eigen nationale armoedestrategie: 'Plan Nacional de Desarrollo: Bolivia Digna, Soberana, Productiva y Democrática para Vivir Bien' (PND) genaamd. (Letterlijk: 'Nationaal ontwikkelingsplan: Bolivia waardig, soeverein, productief en democratisch om goed te leven'). Dit armoedebestrijdingsplan is gebaseerd op het verkiezingsprogramma van Morales en zijn partij, de MAS (Movimiento al Socialismo – Beweging naar het Socialisme). Het PND is onder andere gericht op de renationalisatie van de olie- en de gasector, landhervorming, het versterken van de rechten van de inheemse bevolking door meer autonomie en alfabetisering van de gehele bevolking. Het is de bedoeling dat Bolivia eind 2008 geen analfabetisme meer kent. Bolivia vormt met haar eigen armoedestrategie een interessant en redelijk revolutionair voorbeeld in de wereld. Het land heeft – in tegenstelling tot de meeste andere ontwikkelingslanden – duidelijk afstand weten te nemen van de door het Westen en de internationale financiële instellingen opgelegde armoedestrategieën met een sterk neoliberal karakter.

OPSTANDIGE REGIO'S

Waar Morales zich heeft weten te ontworstelen aan het juk van neoliberale instellingen als het IMF en de Wereldbank, geldt dit niet voor de opstandige regio's in het oosten van het land.

Niet geheel toevallig organiseerden tussen 4 mei en 24 juni de vier oostelijke departementen – waar 82 procent van de nationale gasproductie plaatsvindt – in de aanloop naar het referendum van 10 augustus een reeks van (illegale) referenda voor meer regionale autonomie. In 2006 heeft Morales de gasproductie genationaliseerd. Voor het doorvoeren van zijn sociale programma's en de democratische

revolutie is Morales immers voor een groot deel afhankelijk van de (belastingopbrengsten van de) olie en vooral gas uit het oosten. 80 procent van de winst gaat sindsdien naar de staat, 20 procent is voor de bedrijven. De totale inkomsten stegen in twee jaar tijd van 200 miljoen naar 1,9 miljard dollar anno 2008. Inmiddels zijn ook de raffinaderijen en de transportbedrijven genationaliseerd.

LASTIG PARKET

Er valt veel te zeggen voor meer federale autonomie in een historisch sterk gecentraliseerd land. Ook de kritiek dat de door Morales voorgestane decentralisatie nu vooral gunstig uitpakt voor de indiaanse bevolking is legitiem. Het doel van de autonomie-referenda was echter vooral om de macht van de prefecten te bestendigen en hen zeggenschap te geven over landhervormingen, politieke en militaire benoemingen in hun gebieden, en het oprichten en implementeren van belastingssystemen. Het recent oplaaierende geweld van gewelddadige rechtse (jongeren)groeperingen lijkt het beeld te bevestigen dat het vooral te doen is om een strijd tegen de linkse politiek van Morales. Naast de olie- en gasinkomsten is met name het landeigendom in de oostelijke regio's een cruciaal twistpunt. In een departement als Santa Cruz bezitten 27 families nagenoeg al het land. Indien, zoals Morales voorstelt, de landpolitiek aan de centrale overheid wordt toegewezen, dan moeten deze families vrezzen voor hun grondbezit. Logischerwijs proberen zij via autonomie hun belangen veilig te stellen. De oude discussie in Bolivia over meer federale autonomie heeft dus ook duidelijk een politiek-opportunistische kant. De prefecten wonnen de illegale referenda, hoewel grote delen van de bevolking in de regio's zich onthielden van stemming.

Na de enorme overwinning van Morales op 10 augustus bevindt het land zich in een lastig parket. De regionale departementen eisen meer autonomie en zien zich daarin bevestigd door hun eigen lokale bevolking, maar Morales

Foto: Riekie Camara / SP

Resultados finales del referéndum revocatorio 2008:

Respuestas		Votos Porcentaje
Sí	2,103,872	67.41%
No	1,017,037	32.59%

Bron: Corte Nacional Electoral, Bolivia

ziet zich gesteund in zijn Boliviaanse revolutie door ruim tweederde van het hele land.

NIEUWE GRONDWET

Om de overwinning van het terugroep-referendum te bestendigen heeft Morales een referendum uitgeroepen over een nieuwe grondwet waarin zijn nieuwe koers geconsolideerd wordt. Dit referendum is voorzien voor 7 december. In deze ontwerpgrondwet zijn de collectieve rechten vastgelegd, wordt er ruimte gegeven aan de diversiteit van culturen in het land, worden de landrechten op centraal niveau geregeld, evenals het recht op tweetalig onderwijs (Spaans en inheems). De inheemse volkeren krijgen een speciale vertegenwoordiging in het staatsapparaat inclusief het parlement. Het pleit voor Morales, van wie door tegenstanders vaak gezegd wordt dat hij als voormalige cocaboer en vakbondslider vooral bekend staat om zijn 'ramkoers'-houding, niet kiest voor het doordrukken van de grondwet. Hij zou gemakkelijk kunnen redeneren dat hij met een tweederde meerderheid van de stemmen hier een uitstekend mandaat voor heeft. Hoewel meerdere malen zowel verbaal als fysiek uitgedaagd blijft hij kiezen voor een vreedzame dialoog. Ondanks dat bijvoorbeeld de prefect van Santa Cruz hem de

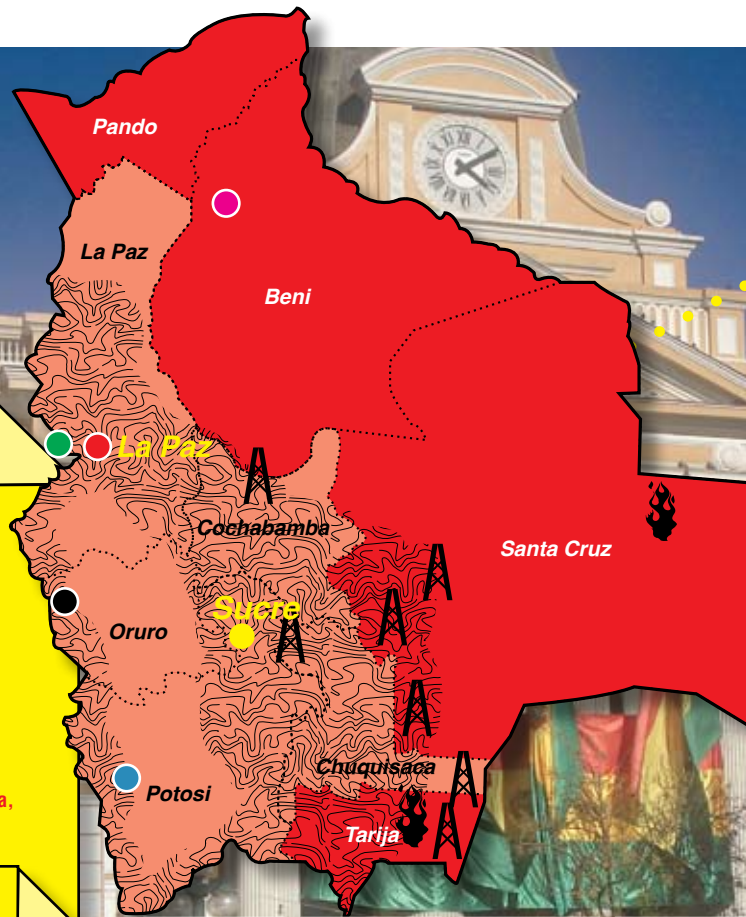
'echte crimineel' noemt en de burgemeester van Santa Cruz op 5 augustus het leger ocriep hem af te zetten. Sommige critici beweren dat juist door deze gebalanceerde houding de situatie nu zo escaleert. In een land dat decennialang werd gekenmerkt door gewapende conflicten is het echter te prijzen dat de president het hoofd koel houdt. Morales zou er verstandiger aan doen om serieus meer mogelijkheden voor autonomie voor de regio's te regelen in de nieuwe grondwet in plaats van zich, hoe begrijpelijk misschien ook, vooral te richten op meer autonomie voor de inheemse volken. Te denken valt hierbij aan autonomie op het gebied van bijvoorbeeld onderwijs en gezondheidszorg. Op die manier worden mogelijk de meer gematigde opstandige regio's verleid en krijgen de radicalere prefecten het signaal: onderhandelen helpt, geweld niet. Hoopvol is dat Morales op de avond dat de eerste uitslagen van het referendum bekend werden een verzoenende toespraak hield waarin hij voorstelde om aan de onderhandelingstafel te bekijken hoe de statuten van de opstandige regio's in de nieuwe grondwet kunnen worden geïncorporeerd. Op die manier blijft de Boliviaanse revolutie een democratische revolutie.

BOLIVIA

Hoofdstad: Sucre
Regeringszetel: La Paz
Oppervlakte: 1.098.581 km²
 (26 keer Nederland)
Inwoners: 9.247.816
Etnische samenstelling:
 Inheems: Quechua 30%
 Aymara 25%
 Gemengd: Mestiezen 30%
 Europeanen: Criollos 15%
Officiële talen: Spaans, Quechua, Aymara

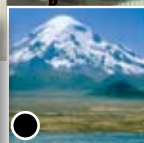
President en regeringsleider: Evo Morales
Grootste politieke partijen: MAS, Movimiento al Socialismo 53,7%
 Podemos, Poder Democrático y Social 28,6%
 Frente de Unidad Nacional 7,8%
Organisatiegraad vakbeweging: 25%

Het Andesgebergte verdeelt Bolivia geografisch en etnisch in 2 delen. Het hoogland met overwegend inheemse bevolking en het laagland met meer van oorsprong Europese bevolking. De opstandige departementen – ze vormen op de kaart een halve maan, vandaar de naam Media Luna – liggen in de vruchtbare en grondstofrijke laaglanden.

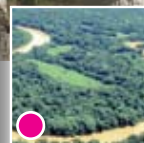
Uyuni zoutvlakte

Nevado Sajama

Titicacameer

Beni rivier

Parlementsgebouw

LEGENDA

Media Luna
 Berggebied

Gaswinning

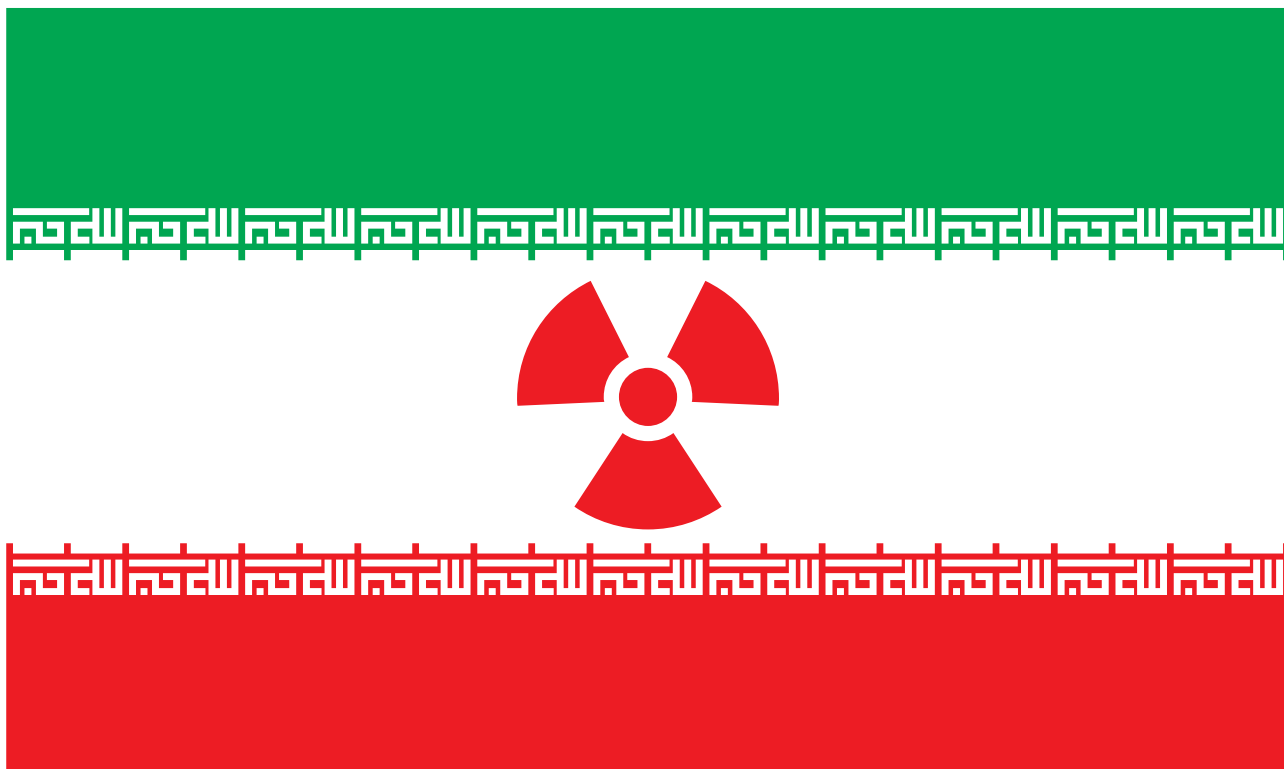

Oliewinning

--- Departementengrens

HET IRAANSE NUCLEAIRE PROGRAMMA IN DE BEELDVORMING

Tekst: Karel Koster

De Amerikaanse aanval op Irak in 2003 werd voorafgegaan door een intensieve propagandacampagne van de Amerikaanse regering in de media, waarbij twee suggesties een centrale rol speelden. Ten eerste dat Irak een rol had gespeeld bij de aanslagen van 11 september; ten tweede dat Irak massavernietigingswapens aan het bouwen was. Wie dat geloofde, moest logischerwijs Irak zien als een groot gevaar voor de internationale orde. Van daar was het een korte stap naar de legitimatie van een reeks maatregelen tegen Irak, uitmondend in een oorlog. De Nederlandse regering steunde de Amerikaanse aanval, om redenen die nog steeds niet zijn opgehelderd. Achteraf bleek dat de bewijzen voor het Iraakse kernwapenprogramma waren vervalst. Het hoogtepunt van de desinformatiecampagne was een Powerpointpresentatie van Colin Powell, destijds minister van buitenlandse zaken van de VS, voor de VN in februari 2003. Omdat het steunen van een aanvalsoorlog een zeer ernstige zaak is, is het van blijvend belang om te achterhalen op grond van welke dossiers de Nederlandse regering die steun gaf. Des te meer omdat het proces zich dreigt te herhalen, deze keer met betrekking tot Iran.

HET IRAANSE NUCLEAIRE PROGRAMMA

De berichtgeving over het Iraanse nucleaire programma kreeg de afgelopen jaren een bijklank die veel lijkt op die over Irak. 'Nucleair programma' staat in de publieke opinie inmiddels vrijwel gelijk aan 'kernwapenprogramma'. De presentatie van de feiten is vrijwel steeds hetzelfde. Eerst wordt bijvoorbeeld een resolutie in de Veiligheidsraad genoemd of het verschijnen van een rapport van het Internationale Atoomagentschap (IAEA) over het Iraanse nucleaire programma. Zulke rapporten zijn verslagen van de bevindingen van het technisch personeel van het IAEA aan de bestuursraad. De raad is een politiek orgaan met vertegenwoordigers van 35 landen die deels op grond van hun nucleaire status voor twee jaar worden gekozen. Die raad beslist of er

verdere stappen ondernomen worden of eist verduidelijkingen van het land waarover het rapport gaat. In het geval van Iran zijn er sinds 2003 vele rapporten geweest die steeds vragen opwierpen over het nucleaire programma van dat land.

Naar aanleiding van een dergelijk rapport is in februari 2006 door de IAEA-bestuursraad besloten om het dossier naar de Veiligheidsraad over te hevelen. Volgens de statuten mag dat alleen als er bewijzen zijn dat nucleair materiaal wordt omgeleid van civiel naar militair gebruik. De rapporten op zich zijn niet afdoende voor zo'n besluit. Het was dus een politieke interpretatie. De betekenis van die overheveling naar de Veiligheidsraad was verrekend: in plaats van een technische kwestie (het afdoende beantwoorden van de vragen van de IAEA-deskundigen) werd het dossier Iran een 'bedreiging voor de internationale veiligheid' met alle gevolgen van dien voor de beeldvorming. Sindsdien is er dan ook sprake van constant getouwtrek tussen het IAEA, vertegenwoordigd door zijn directeur, de heer El-Baradei, en de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad plus Duitsland (namens de EU) die via resoluties steeds verdergaande sancties tegen Iran invoeren. Voor de volledigheid is het belangrijk om op te merken dat er door de VS naast deze sancties een groot aantal unilaterale maatregelen is genomen om investeringen in en handel met Iran te verhinderen dan wel te belemmeren. Ook Amerikaanse bondgenoten zijn onder druk gezet om soortgelijke stappen te ondernemen. De EU is daar, met instemming van de Nederlandse regering, deels ook toe overgegaan, met als laatste hoogtepunt de unieke maatregel om Iraanse studenten uit te sluiten van bepaalde nucleair gerelateerde studieonderdelen (zie kader pagina 20).

Al deze maatregelen hebben een negatieve beeldvorming tot gevolg over de 'kwestie Iran'. 'Framed' ofwel gekaderd, is de uitdrukking die in de VS meestal wordt gebruikt. Volgens dit

kader is Iran een islamitische staat die een gevaar is voor de wereldvrede. Het ontwikkelt een kernwapen en er moeten maatregelen tegen worden genomen. Deze beeldvorming wordt in de hand gewerkt door uitspraken van president Ahmadinejad over het van de kaart vegen van de staat Israël, en de grootscheepse repressie tegen de Iraanse oppositie.

BERICHTGEVING

De presentatie van problemen rond het kernenergieprogramma van Iran gaat meestal volgens het boven geschetste raamwerk. Een typisch bericht bestaat uit drie elementen:

1. **Het nieuwsfeit: bijvoorbeeld de presentatie van een IAEA rapport. De inhoud van het rapport wordt zelden aangehaald: men volstaat met een citaat uit de conclusies en de meest negatieve gegevens.** Zo werden uit het meest recente rapport, van 26 mei 2008, vooral de alinea's aangehaald over mogelijke militaire dimensies van het nucleaire programma. De voorzichtige relativiserende formuleringen verdwenen naar de achtergrond, waardoor de indruk versterkt werd dat een atoomprogramma hetzelfde is als een kernwapenprogramma.

2. **Het vermoeden van westerse landen dat Iran kernwapens wil bouwen. Bijvoorbeeld: 'De VS en andere landen die Iran verdenken van pogingen om een atoombom te bouwen.' of: 'Het Westen is bang dat het regime een atoombom wil bouwen'.**

3. **De standaard Iraanse ontkenning: 'Teheran houdt vol dat het niet zo is'. Vanwege de negatieve beeldvorming rondom Iran zal de doorsnee krantenlezer de ontkenning beschouwen als ongeloofwaardig.**

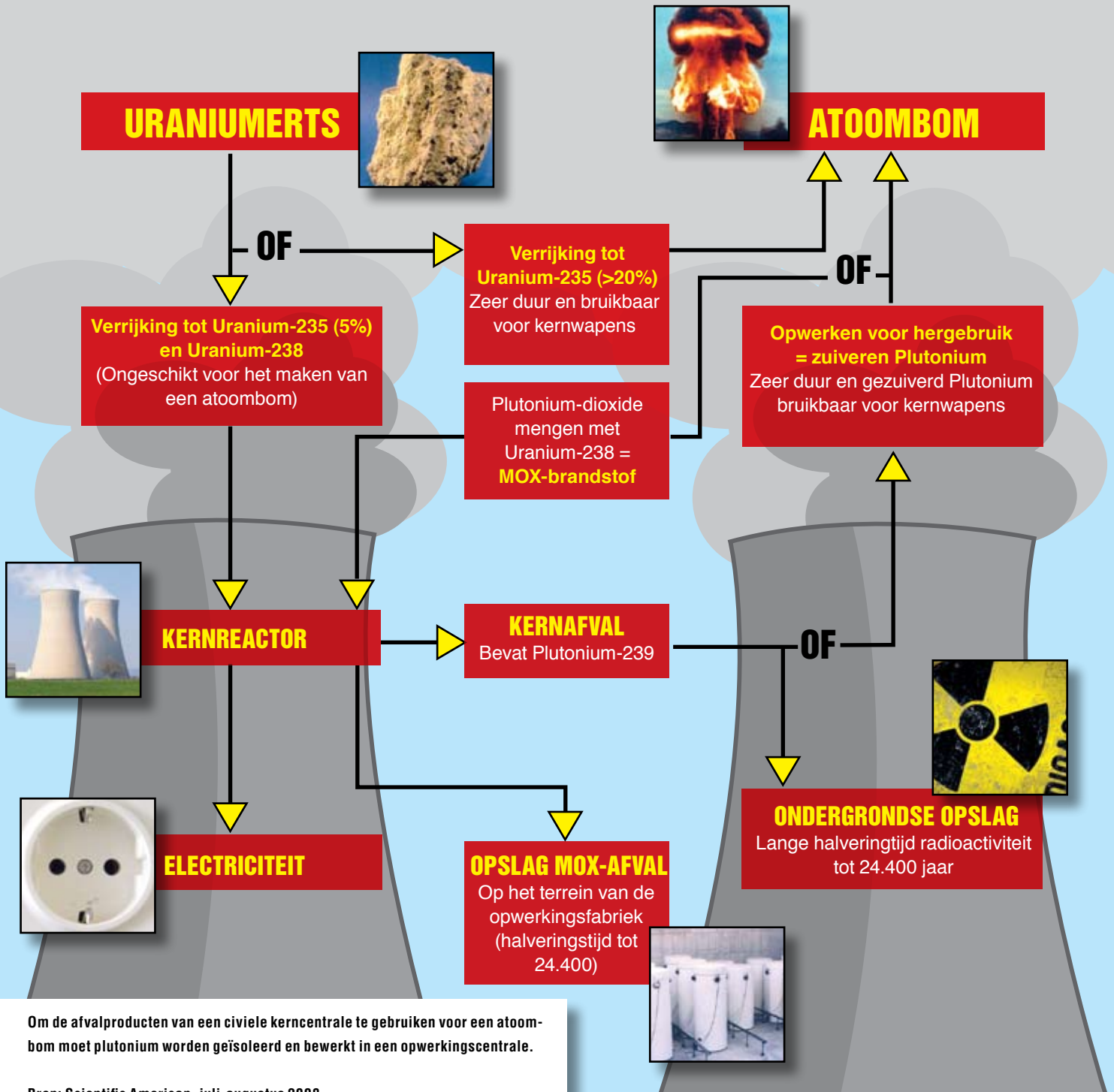
Dit patroon is de afgelopen jaren steeds herhaald, met één uitzondering: toen Amerikaanse inlichtingendiensten in november 2007 stelden dat er geen bewijs was voor een Iraans kernwapenprogramma. Het rapport – de meeste media namen de conclusies van het rapport blind over – had een dempend effect. Deze berichtgeving is sindsdien weer teniet gedaan. Het beeld van het Iraanse nucleaire programma wordt sterk geassocieerd met een voortgaande crisis, veroorzaakt door dat nucleaire

Vreedzame en militaire nucleaire programma's

Het klopt dat elk land met een verrijkingcapaciteit een kernwapen kan maken, maar dat is niet uniek voor Iran. Dat geldt voor alle landen met een nucleaire productiecapaciteit, inclusief bijvoorbeeld Nederland. Zolang de inspecteurs hun werk mogen doen, mogen landen hun nucleaire industrie naar eigen wens uitbreiden (art.4 van het Non-Proliferatie Verdrag). Zo een nucleaire cyclus wordt in het diagram hiernaast beschreven. De verrijkinginstallatie (zoals die in Natanz in Iran) wordt door IAEA-inspecties gecontroleerd op het extra verrijken van uranium naar het niveau geschikt voor een kernbom dan wel het 'wegwerken' van nucleair materiaal. Elke veronderstelling over een kernwapenprogramma in de toekomst gaat er dus van uit dat de IAEA niet meer wordt toegelaten. Maar dat is de afgelopen vijf jaar in Iran op geen ogenblik het geval geweest. Het risico dat een land opeens (op grond van artikel 10 van het Non-Proliferatie Verdrag) uittreedt en de inspecteurs verwijderd, geldt voor alle ondertekenaars.

programma. Het idee dat de crisis juist door het Amerikaans confrontatiebeleid wordt veroorzaakt, wordt zelden genoemd, ondanks de recente op leugens gebaseerde inval in Irak. De gewekte suggestie is dat het bewijs zou zijn geleverd dat een Iraans kernwapenprogramma bestaat. In werkelijkheid is het niet mogelijk om daarover volledig uitsluitel te geven. Veel belangrijker is of de IAEA-inspecteurs genoeg nemen met de aangeboden documentatie en inspectieresultaten. Het is zo dat het leveren van het bewijs dat er geen kern-wapenprogramma is, wat herhaaldelijk is geëist door westerse, waaronder Nederlandse, bewindslieden, onmogelijk is. De reacties op het laatste IAEA-rapport zijn kenmerkend. Daarin staat de standaardformule dat de inspecteurs hebben vast-gesteld dat er geen nucleair materiaal omgeleid is van het civiele programma naar het militaire. De twijfel die in de publiciteit naar voren kwam was gebaseerd op inlichtingenrapporten over delen van een

VAN URANIUMERTS TOT ATOOMBOM

kernwapenprogramma, die aan het IAEA geleverd werd door Amerikaanse inlichtingendiensten in 2005. De oorspronkelijke bronnen die de basis vormen voor de beweringen over een

kernwapenprogramma zijn echter niet aan Iran voorgelegd. Het IAEA mocht alleen een interpretatie doorgeven. Het Iraanse antwoord op een deel van de beweringen werd pas op 23 mei ontvangen en niet verwerkt in het rapport (dat op 26 mei verscheen). Wel aangehaald in het rapport is het Iraanse

weerwoord dat een deel van de bronnen, die als bewijs worden aangevoerd voor een kernkop-ontwerpprogramma in elektro-nische vorm werden aangeleverd en dus manipuleerbaar waren. Het is veelzeggend dat het IAEA zelf aangeeft hoe oncontroleerbaar de bronnen zijn door expliciet te verklaren

Weren Iraanse studenten treft alleen bevolking

Het toelatingsbeleid van de Universiteit Twente is aangepast op verzoek van de ministers Verhagen en Plasterk en zou gebaseerd zijn op sancties van de Verenigde Naties om voor Iran het produceren van kernwapens te bemoeilijken. Wat een onzin. Iran heeft dat helemaal niet nodig. De kerncentrale in Buhsehr zal binnenkort operationeel zijn en Iran beschikt al over een uraniumverrijkinginstallatie. De elementaire kennis die een student aan de TU opdoet, helpt dit programma niet vooruit.

De Nobelprijswinnares voor de Vrede van 2003, Shirin Ebadi, waarschuwt herhaaldelijk dat de maatregelen in de nucleaire crisis niet tegen de gewone mensen, maar tegen de machthebbers gericht moeten zijn. Ook deze maatregel treft voornamelijk de gewone Iraniër. Het raakt vooral de overwegend jonge bevolking van het land die graag kennis wil maken met de rest van de wereld. Het volgen van een studie aan een buitenlandse universiteit is daarbij een uitstekende mogelijkheid.

Met de voorgeschiedenis van de Pakistaanse atoomspion Khan in het achterhoofd is de voorzichtige houding van het kabinet te begrijpen. Maar met het uitsluiten van mensen op basis van nationaliteit begeven wij ons op een hellend vlak. Waar trekken we de grens? Gaan we een lijst van gevaarlijke staten opstellen om hun bevolking uit te sluiten van deelname aan de wetenschap? Dat de VS alles doen om Iran in een kwaad daglicht te stellen, is al erg genoeg. Laat Nederland dit niet klakkeloos volgen.

*Harry van Bommel, Tweede Kamerlid voor de SP
Behnam Taebi, Docent TU Delft*

Bovenstaande brief verscheen op 4 januari 2008 in NRC Handelsblad.

Naar aanleiding van diverse acties tegen deze regeringsmaatregel hebben de universiteiten van Twente en Eindhoven besloten Iraanse studenten toch toe te laten, zij het dat ze een uitzondering maken voor studies waarbij studenten toch nauw in contact komen met nucleaire kennis. Vierduizend mensen, waaronder driehonderd hoogleraren ondertekenden een petitie waarin ze protesteerden tegen de maatregel.

Redactie spanning

dat het, behalve één omstreden document, geen informatie heeft over het ontwerpen of bouwen door Iran van een kernwapen. Dit genuanceerde beeld was niet terug te vinden in de westerse media.

De uitspraken van anonieme westerse diplomaten die steeds naar de media stappen bij het verschijnen van een rapport voordat het IAEA het zelf

presenteert, zijn ook van belang. De anonimiteit beschermt hen tegen strafmaatregelen terwijl hun uitspraken toch worden afgedrukt en herhaald, zonder dat er een officiële IAEA-vertegenwoordiger aan te pas komt.

DE BEWIJZEN

De bewijzen op grond waarvan de beschuldigingen worden geuit, zijn wat de IAEA betreft niet doorslaggevend. De bronnen van een deel van het gebruikte materiaal zijn niet aan het IAEA geleverd, zoals het ook zelf onderkent. Een voorbeeld is het beweerde Iraanse kernkopprogramma. Het gaat hier om het geschikt maken

van raketten voor het dragen van kernkoppen. De Iraanse raketten waarover zoveel te doen is kunnen alleen gewone springstofladingen dragen. Het raketschild in Oost-Europa zou bedoeld zijn om die raketten tegen te houden. De suggestie daarbij is dat de raketten een kernlading hebben. Dit wordt versterkt door het afdrucken van suggestieve kaartjes met cirkels die het veronderstelde bereik van de Iraanse raketten weergeven. De gelijktijdige bewering dat er een Iraans kernkop ontwikkelingsprogramma bestaat ondersteunt het argument voor een raketschild in Europa. De bewijsvoering voor dit programma is gebaseerd op informatie die is 'gevonden' op een laptop die in 2004 door een Iraanse ambtenaar aan de Amerikaanse inlichtingendiensten zou zijn gegeven. Deze informatie werd door VS-diplomaten in 2005 aan het IAEA getoond. Er is geen ondersteunend bewijs over de herkomst van de computer en de data die daarop zijn gevonden: wat de Amerikanen beweren moet voor waar worden aangenomen. Het IAEA heeft het in haar laatste rapport dan ook herhaaldelijk over "vermeende bewijzen" van een kernkop-ontwikkelingsprogramma.

LEGITIMATIE VOOR OORLOG

De beeldvorming zoals die boven wordt beschreven, beperkt zich niet tot een paar kranten maar is wijdverspreid overgenomen. De gerechtvaardigde twijfels van het IAEA zijn vermengd met vérgaande vooronderstellingen die als feit zijn gepresenteerd. Door een nucleair programma gelijk te stellen aan een kernwapenprogramma en er een vijandbeeld van Iran aan te koppelen, verspreiden redacteuren, opiniemakers en politici het idee dat Iran wel een kernwapenprogramma moet hebben en er kwade intenties mee heeft. Daarbij wordt wel eens vergeten dat het dreigingsbeeld van Irak op een vergelijkbare manier werd opgebouwd in 2002-2003.

Het zou al heel wat schelen als elke bewering vergezeld ging van een verwijzing naar de oorspronkelijke bronnen van het IAEA, inclusief twijfels die over die bronnen bestaan.

HET RIJKE ROOIE LEVEN

DEEL 38

Tiny Kox over het
Communistisch Manifest

HET COMMUNISTISCH MANIFEST

Socialisten proberen al langer dan 150 jaar om de wereld een ander aanzien te geven. Ze strijden al die tijd al tegen het kapitalisme als systeem, maar op de eerste plaats tegen de gevolgen en uitwassen van dat systeem. Al die jaren hebben socialisten ook opgeschreven hoe ze dachten de wereld te kunnen veranderen.

In een geschiedenis van anderhalve eeuw veranderen veel zaken, maar blijft ook veel hetzelfde. Het is daarom voor hedendaagse socialisten heel leerzaam om kennis te nemen van de opvattingen van hun voorgangers. Waarom zouden we telkens opnieuw het wiel uitvinden? In de serie Het Rijke Rooie Leven publiceren we (delen van) teksten uit het verleden met commentaar van een tegenwoordige socialist.

De passage op de volgende pagina komt uit het beroemde Communistisch Manifest. Karl Marx schreef het manifest, met hulp van zijn vriend Friedrich Engels, in de winter van 1847-1848. Hij deed dat op verzoek van de Duitse arbeidersvereniging in Londen – een organisatie van politieke vluchtelingen uit het reactionaire Duitsland. De eerste oplage telde slechts 1000 stuks. Het duurde lang voordat het een internationale bestseller werd – en uiteindelijk het meest verspreide boek naast de Bijbel. Dik is het niet, 23 pagina's, een inleiding en vier hoofdstukken. Het maakt een beetje een bij elkaar geraapte indruk. De haast (het werd in zes weken geschreven) is eraan af te zien. Maar dat maakt het niet minder belangrijk voor de ontwikkeling van het socialisme. Marx' centrale boodschap: strijden voor een betere wereld heeft zin, een betere wereld is geen utopie. Want het kapitalisme is niet het einde van de geschiedenis, de onderdrukking van de werkende mensen zal verdwijnen en een 'communistiche' (= gemeenschappelijke) samenleving, ligt in het verschiet. In die klassenloze maatschappij is 'de vrije ontwik-

Foto: planeta roig / Flickr.com

keling van elk individu de voorwaarde voor een vrije ontwikkeling van iedereen'. Daarvoor te strijden is de moeite waard. Arbeiders hebben bij die strijd niets te verliezen dan hun ketenen en kunnen erdoor een wereld winnen. Dus, arbeiders van alle landen, verenig je! Zo luiden de

laatste zinnen van het Manifest. Aan die oproep is, na Marx' dood in 1883, massaal gehoor gegeven. Daarom geldt Karl Marx wereldwijd als een van de oervaders van de socialistische beweging. En daarom is het Manifest ook 160 jaar na zijn verschijnen, de moeite van het lezen waard.

KAPITALISME SCHEPT ZICH EEN WERELD NAAR ZIJN EIGEN BEELD

Fragment uit:

De behoefte aan een steeds uitgebreider afzet van haar producten jaagt de bourgeoisie over de hele aardbol. Overal moet zij zich innestelen, overal haar huis bouwen, overal verbintenissen aanknopen.

De bourgeoisie heeft door haar exploitatie van de wereldmarkt de productie en consumptie van alle landen kosmopolitisch gemaakt. Zij heeft tot groot verdriet van de reactionairen aan de industrie de nationale bodem onder de voeten weggetrokken. De eeuwenoude nationale industrieën zijn vernietigd en worden nog dagelijks vernietigd. Zij worden verdrongen door nieuwe industrieën, waarvan de invoering tot een levenskwestie voor alle beschaafde volkeren wordt, door industrieën, die niet meer inheemse grondstoffen, maar grondstoffen uit de verste

streken van de aarde verwerken en waarvan de fabrikanten niet alleen in het land zelf, maar in alle werelddelen tegelijk worden verbruikt. In de plaats van de oude, door producten van het eigen land bevredigde behoeften komen nieuwe, die de producten van de verste landen tot hun bevrediging vereisen. In de plaats van de oude lokale en nationale zelfgenoegzaamheid en afgeslotenheid komt er een veelzijdig verkeer, een veelzijdige afhankelijkheid van de volkeren onderling. De geestelijke voortbrengselen van de afzonderlijke naties worden gemeengoed. De nationale eenzijdigheid en beperktheid wordt meer en meer onmogelijk, en uit de vele nationale en lokale literaturen vormt zich een wereldliteratuur.

De bourgeoisie rukt door de snelle verbetering van alle productiemiddelen, door het oneindig gemakkelijker verkeer alle, ook de meest barbaarse volken in de kring van de beschaving.

De goedkope prijzen van haar waren zijn de zware artillerie, waarmee zij alle Chinese muren tegen de grond schiet, waarmee zij de hardnekkigste vreemdelingenhaat van de barbaren tot overgave dwingt. Zij dwingt alle naties zich de productiewijze van de bourgeoisie eigen te maken, wanneer zij niet te gronde willen gaan; zij dwingt hen de zogenaamde beschaving bij zich in te voeren, d.w.z. bourgeois te worden. Met één woord, zij scheidt zich een wereld naar haar eigen beeld.

De bourgeoisie heeft het land aan de heerschappij van de stad onderworpen. Zij heeft enorme steden geschapen, zij heeft het aantal van de stedelijke tegenover

de landelijke bevolking in hoge graad vermeerderd en aldus een belangrijk deel van de bevolking aan de afstomping van het landleven ontrukkt. Net zoals het land van de stad heeft zij de barbaarse en halfbarbaarse landen van de beschaafde, de boerenvolken van de bourgeoisvolken, het Oosten van het Westen afhankelijk gemaakt.

De bourgeoisie heft meer en meer de versnippering van de productiemiddelen, van het bezit en van de bevolking op. Zij heeft de bevolking op plaatsen opeengehoopt, de productiemiddelen gecentraliseerd en het eigendom in weinige handen geconcentreerd. Het noodzakelijke gevolg hiervan was de staatkundige centralisatie. Bijna onafhankelijke, alleen verbonden provincies met verschillende belangen, wetten, regeringen en tollens werden samengedrongen in één natie, één regering, één wet, één nationaal klassenbelang, één douanegrens. De bourgeoisie heeft in haar nauwelijks honderdjarige klassenheerschappij massaler en kolosaler productiekrachten geschapen dan alle verdwenen geslachten samen. Onderwerping van de natuurkrachten, machinerie, aanwending van de scheikunde op nijverheid en landbouw, stoomvaart, spoorwegen, elektrische telegrafie, ontginning van gehele werelddelen, het bevaarbaar maken van de rivieren, gehele uit de grond gestampte bevolkingen — welke vroegere eeuw vermoedde dat zulke productiekrachten in de schoot van de maatschappelijke arbeid sluimerden?

Bron: www.marxists.org/nederlands/marx-engels/1848/manifest/index.htm

VAN MARX NAAR MARIJNISSEN

125 jaar terug blies de naamgever van het marxisme in Londen zijn laatste adem uit. Karl Marx (1818 – 1883) noemde zichzelf echter nooit marxist. Eerder twijfelaar.

Elf mensen begeleidden Marx in 1883 naar zijn rustplaats op het Londense Highgate kerkhof. Toch voorzag zijn vriend Friedrich Engels daar dat Marx' naam en werk 'de eeuwen zouden weerstaan'. Na zijn dood werd zijn naam wereldwijd door miljoenen mensen en talloze groepen gebruikt. Doorgaans met een zekerheid die niet paste bij hun inspirator. Diens lijfspreuk was 'de omnibus dubitandum' – twijfel aan alles. Overgenomen van de Franse filosoof René Descartes die al een paar eeuwen eerder zei: 'Twijfel is het begin van wijsheid.'

Niet helemaal toevallig dat die 'wijsheid' van Descartes aangehaald wordt in Tegenstemmen van Jan Marijnissen, toen hij in zijn eerste boek uit 1996 een poging deed een samenhangende kritiek te formuleren op het moderne neoliberalisme. Tegenstemmen werd snel een bestseller, in tegenstelling tot het Communistisch Manifest van Marx en Engels. De eerste oplage in 1848 telde slechts 1.000 stuks en Marx' hoofdwerk, Het Kapitaal, telde in 1867 3.000 stuks. Later zou het Communistisch Manifest echter het meest uitgegeven manuscript na de Bijbel worden en Het Kapitaal werd na Marx' dood een wereldwijde bestseller.

Marx zelf leefde in weinig florisante omstandigheden, goeddeels buiten zijn geboorteland Duitsland. Voor linkse denkers was weinig empoel en de binnen-

landse autoriteiten hadden weinig met kritische geesten op. Daarvoor was Marx met al zijn geleerdheid een te opstandige burger, die zich weinig aantrok van oproepen om het wat rustig aan te doen. Tot nu toe hebben de filosofen de wereld uitgelegd, maar het komt erop aan hem te veranderen' werd een van zijn gevleugelde woorden – en later zijn eigen grafschrift.

'Onderdanigheid' noemde hij de door hem meest gehate menselijke eigenschap. Voor hem was het een 'categorische imperatief' om alle verhoudingen te bevechten, alle instellingen te bestrijden waarin de mens een onderworpen, geknecht en verminkt wezen is. Hij wilde bewijzen dat de bestaande orde niet de enig mogelijke orde was – nog sterker: met de onontkoombaarheid van een natuurproces zou wat is, wijken moeten voor wat komen zou. Het kapitalisme, die geweldige economische kracht die de productie van goederen tot ongekende hoogte opschroefde en kapitalen bijeenbracht waarvan niemand had durven dromen, bleek ook een demonische kracht om mensen van zichzelf en hun omgeving te vervreemden en hun te dwingen het enige dat ze hadden, hun arbeidskracht, als koopwaar op de markt aan te bieden.

Marx vond dat je moest staan voor wat je vond. In het voorwoord van Het Kapitaal haalt hij de Florentijnse dichter Dante Allighieri aan: 'Ga je eigen weg en laat de mensen

praten'. Na zijn dood telden zijn woorden nog steeds. Zijn analyses ondersteunden de hoop van velen op een menswaardig bestaan en inspireerden tot verzet tegen de uitwassen van het kapitalisme. Door anderen werd hij echter ook symbool van dictatoriale onderdrukking en knechting door regimes, die zich 'socialistisch' en 'communistisch' noemden maar 'wier geïnstitutionaliseerde revoluties en rigide opstellingen tot weerzinwekkende uitwassen leidden' (Jan Marijnissen, Tegenstemmen, p. 51).

De SP hanteert de aanduiding 'marxistisch' al 20 jaar niet meer. Het streven naar menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit hoeft niet te worden afgeleid uit een leer, een theorie. Het hoort gebaseerd te zijn op de werkelijkheid van alledag en de noodzaak die te veranderen. Gebruik maken van wat anderen eerder ontdekt en geprobeerd hebben, is verstandig. Maar dat geldt nog meer voor eigen keuzes maken, zelf verantwoordelijkheid nemen, achter niemand aanlopen en met de mensen samen strijden voor een betere samenleving. Wie goed kijkt, ziet daar nog een fijn lijntje van Marx naar Marijnissen.

COLUMN

HET MAGISCHE DENKEN IN DE ECONOMIE

Van ondernemers, handelaren en bankiers wordt gedacht dat zij rationeel handelen. Maar wat moet je dan denken over opmerkingen als: “De AEX heeft de magische grens van 400 gepasseerd”, of “de beursbarometer sloot onder de psychologisch belangrijke grens van 400”? Er is immers helemaal geen objectieve reden zo’n getal belangrijk te vinden. De huidige kredietcrisis laat zien hoeveel irrationaliteit er is. De nervositeit weerspiegelt wel een objectieve werkelijkheid: de economische ontwikkeling is erg ongewis geworden. De onvoorspelbaarheid is fundamenteel en staat haaks op de gedachte dat ‘de markt’ efficiënt werkt als je maar de ‘juiste’ voorwaarden voor het functioneren van de markt schept. Het is geen theorie maar een bezweringsformule. Het komt neer op: als je het maar goed doet, dan komt het wel goed.

De vraag is echter of je wel in staat bent de ‘juiste’ voorwaarden tot stand te brengen en in stand te houden. Marktwerking heeft invloed op voorwaarden; het is een kunst voor ondernemingen om de voorwaarden in hun voordeel te manipuleren. Het aantal interacties tussen marktpartijen, voorwaarden en omstandigheden is niet te overzien. Ze doorkruisen voortdurend voorspellingen. Wat rationeel is voor de ene partij kan ongelukkig uitwerken voor de totale gemeenschap. Denk maar aan het vlucht-

NICO SCHOUTEN

Is medewerker van het wetenschappelijk bureau van de SP en ondermeer auteur van het rapport ‘Komt de bus wel zo? Aanbesteding een slecht idee.’

gedrag van een groep mensen bij gevaar. Het kan leiden tot een blokkade van de uitgang. Zo is ook de kredietcrisis ontstaan vanuit een opeenstapeling van individuele slimmigheden van bankiers en beleggers.

In de afgelopen tijd ben ik bezweringsformules regelmatig tegengekomen bij mijn onderzoek naar aanbestedingen. Op mijn rapport ‘Komt de bus wel zo?’ is gereageerd dat het gaat om een ‘leerproces’. De overheid moet leren het goed te doen – het ligt dus niet aan de marktwerking dat dingen verkeerd gaan. In mijn rapport liet ik echter zien dat de marktwerking tot calculerend gedrag leidt bij beide marktpartijen (overheid en commercieel bedrijf) en dat dit de betrouwbaarheid van het openbaar vervoer heeft ondermijnd. Het gebrek aan betrouwbaarheid ziet men ook in de zorg opduiken. En dat is geen wonder, want de klant is slechts van belang voor zover het bedrijfsbelang met hem of haar

gediend wordt. Er wordt bijvoorbeeld steeds bezuinigd op reservecapaciteit. Dit zuinige, economisch aandoende gebruik van beschikbare middelen gaat ten koste van de gebruikszekerheid voor klanten en zet werknemers onder zware druk. De overheid kan wel eisen stellen aan de betrouwbaarheid, maar staat met lege handen als de betrokken onderneming zich op overmacht kan beroepen na een te rooskleurige offerte.

Bezweringsformules van het soort ‘als je het maar goed doet, dan komt het wel goed’ komt men regelmatig in de politiek tegen, linkse kringen inbegrepen. De formule leidt de aandacht af van de concrete discussie over wat zinvol is, en suggereert dat dan ook automatisch een goed resultaat tot stand zal worden gebracht. Maar zo mechanisch zit de wereld niet in elkaar. Sterker zelfs. Als een activiteit goede resultaten oplevert, moet men bewijzen dat het één uit het ander voortvloeit en niet uit andere factoren die meespelen. En omgekeerd, als een activiteit geen goede resultaten oplevert, betekent dit niet automatisch dat verkeerd is gehandeld. Het kan ook aan ongekende of niet beheersbare omstandigheden liggen. De beste kaartspeler verliest wel eens een potje van een leek die gewoon veel betere kaarten had. Activisten kunnen hiervan leren dat te allen tijde kritisch gekeken moet worden naar de verhouding tussen de oorzaken en hun vermeende gevolgen. Dát, en niet het uiten van bezweringsformules als je ongelijk lijkt te krijgen, is rationeel handelen.